

99697

"Televizyon ve Batı Dillerinin Türk Diline Etkileri" adlı çalışma dört bölüme ayrılmıştır.

Birinci bölümde, televizyonun yaygınlaşmasıyla birlikte Türk diline etkileri incelenmiştir. İkinci bölümde, televizyonun Türk diline etkileri incelenmiştir. Üçüncü bölümde, televizyonun Türk diline etkileri incelenmiştir. Dördüncü bölümde, televizyonun Türk diline etkileri incelenmiştir.

Bu çalışmada, televizyonun yaygınlaşmasıyla birlikte Türk diline etkileri incelenmiştir. Çalışma, 1970'li yıllarda başlayan televizyonun Türk diline etkilerini incelemektedir. Çalışmada, televizyonun Türk diline etkileri incelenmiştir. Çalışma, 1970'li yıllarda başlayan televizyonun Türk diline etkilerini incelemektedir. Çalışmada, televizyonun Türk diline etkileri incelenmiştir. Çalışma, 1970'li yıllarda başlayan televizyonun Türk diline etkilerini incelemektedir.

Çalışma, televizyonun yaygınlaşmasıyla birlikte Türk diline etkileri incelenmiştir. Çalışma, 1970'li yıllarda başlayan televizyonun Türk diline etkilerini incelemektedir. Çalışmada, televizyonun Türk diline etkileri incelenmiştir. Çalışma, 1970'li yıllarda başlayan televizyonun Türk diline etkilerini incelemektedir.

TELEVİZYON VE BATI DİLLERİNİN

TÜRK DİLİNE ETKİLERİ

N.Aysun YÜKSEL

(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir-1994

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
İÇİNDEKİLER	iii
ÇİZELGELER LİSTESİ	vi
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1 KÜLTÜR VE İLETİŞİM	3
1.1.Kültürle İletişim Arasındaki İlişkiler	3
1.2.Kültür Aktarıcısı Olarak Dil	10
1.3.Kültürel Değişme ve Kitle İletişimi	14
1.4.Televizyonun Kültürün Değişimindeki Rolü	23
1.5.Dil ve Televizyon	26
1.6.Araştırmanın Amacı ve Denenceleri	32
1.7.Araştırmanın Önemi	32
1.8.Sayıtlılar	33
1.9.Sınırlar ve Sınırlılıklar	33
BÖLÜM 2 YÖNTEM VE TEKNİKLER	35
2.1.Evren ve Örneklem	35
2.1.1.Evren ve Örneklem	35
2.1.2.Örneklemin Seçimi	36
2.2.Veriler Toplama Araçları ve Verilerin Toplanması	37
2.3.Verilerin Değerlendirilmesi	37

BÖLÜM 3 BULGULAR VE YORUM	38
3.1.Türkiye’de Yayın Yapan Üç Türk Televizyon Kanalının Batı Kökenli Sözcük Kullanımı Açısından Değerlendirilmesi	38
3.1.1. TRT-1 Televizyon Kanalında Yayınlanan Ana Haber Bültenlerinde Kullanılan Batı Kökenli Sözcüklerin Sayısal Çözümlemesi	39
3.1.2. TGRT Özel Televizyon Kanalında Yayınlanan Ana Haber Bültenlerinde Kullanılan Batı Kökenli Sözcüklerin Sayısal Çözümlemesi	41
3.1.3. Inter Star Özel Televizyon Kanalından Yayınlanan Ana Haber Bültenlerinde Kullanılan Batı Kökenli Sözcüklerin Sayısal Çözümlemesi	43
3.2.Batı Kökenli Sözcükleri Kullanma Bağlamında Üç Televizyon Kanalının Tek Yollu Varyans Çözümlemesiyle Değerlendirilmesi	45
BÖLÜM 4 ÖZET, SONUÇ VE ÖNERİLER	47
4.1.Özet	47
4.2.Sonuç	48
4.3.Öneriler	49
KAYNAKÇA	50

EKLER

EK-1	Seçilmiş Televizyon Kanallarında Belirlenen Günlerde Kullanılmış Olan Batı Kökenli Sözcükler	57
EK-2	Seçilmiş Televizyon Kanallarında Kullanılmış Olan Batı Kökenli Sözcüklerin Türkçe ve Yaygın Kullanımları	65

ÇİZELGELER LİSTESİ

Sayfa No

Çizelge 3.1.1.	TRT-1 Televizyon Kanalında Yayınlanan Ana Haber Bültenlerinde Kullanılan Batı Kökenli Sözcüklerin Sayısal Çözümlemesi	39
Çizelge 3.1.2.	TGRT Özel Televizyon Kanalında Yayınlanan Ana Haber Bültenlerinde Kullanılan Batı Kökenli Sözcüklerin Sayısal Çözümlemesi	41
Çizelge 3.1.3.	Inter Star Özel Televizyon Kanalında Yayınlanan Ana Haber Bültenlerinde Kullanılan Batı Kökenli Sözcüklerin Sayısal Çözümlemesi	43
Çizelge 3.2.	Batı Kökenli Sözcükleri Kullanma Bağlamında Üç Televizyon Kanalının Tek Yollu Varyans Çözümlemesiyle Değerlendirilmesi	45

GİRİŞ

İnsanoğlunu diğer tđm canlılardan ayıran, doğaya karşı tđstđn kılan tek ve en önemli oğe yarattığı kđltđrđdđr. Çok ve çeşitli tanımları bulunan kđltđr, toplumsal, oğrenilen, aktarılan, sđrekli ve tarihi bir olgudur. Kđltđrđn oğrenilmesi, aktarılması, ozce sđrekliliđi ise yaratılmış iletifim sistemleriyle, ozellikle de dil ile sağlanmaktadır.

Bir iletifim aracı ve kđltđr aktarıcısı olarak dil, kđltđrđ önemli bir oğesidir. İnsanlar arasında gelişkin bir iletifimin doğmasına yol açan dil, her kuşağın sınama-yanılma yoluyla edindiği bilgi ve deneyimlerini bir sonraki kuşağa biriktirilerek, saklayarak aktarmasını sağlamaktadır.

Kđltđr yavaş ya da hızlı, ama kesinlikle değişen bir olgudur. Toplumun, kđltđrđn temel dđzeninde birtakım kaymalara yol açan, değişmeye hız veren, ivmesini arttıran itici gđlerin başında teknolojik değişme ve gelişmeler gelmektedir. İçinde doğduğu ve geliştiği toplumdan bağımsız olarak dđřđnđlemeyen ve toplumsal yapının en önemli belirleyicilerinden olan teknolojinin gđnđmzdeki en belirgin izdđřđmlerinden biri de kitle iletifim araçlarıdır.

Kitle iletifimi alanında her geçen gđn artan teknolojik değişme ve gelişmeler, kitle iletifim araçlarının yaygınlığını ve etkililiğini pekiştirmektedir. Kitle iletifim araçları içinde gorsel ve işitsel iletilerle, izleyiciyi “okuma kđlfetinden” kurtaran televizyonun ayrı bir yeri vardır.

Haber verme/bilgilendirme, toplumsallaştırma, sđrekliliđi sağlama, harekete geçirme/gđdđleme, eğlendirme ve eğitme gibi işlevleri yerine getiren televizyon, bu yolla, sosyal/kđltđrel yapıyı, bağlı olarak da dili etkilemektedir.

Teknoloji, bilim, sanat, ekonomi gibi birçok alanda Batı ile yoğun ilişkisi olan Türkiye’de bu ilişkilerin izlerine en çok kitle iletişim araçlarında, özellikle de televizyonda rastlanmaktadır. 1800’lü yıllarla birlikte başlayan batılılaşma hareketi, bir süre sonra Batıya öykünme halini almış ve bu öykünme dile de yansımıştır. Öyle ki, çoğu zaman bir sözcüğün Türkçesi ya da yaygın kullanımı olduğu halde Batı kökenlisi kullanılmaktadır.

Dildeki bu melezleşmenin artmasındaki en önemli rolü ise yaygınlığı ile etkililiğinden ötürü televizyon oynamaktadır.

Bu sorun çerçevesinde Türkiye’de yayın yapan tüm Türk televizyon kanalları arasından seçilen, resmi ideoloji doğrultusunda yayın yapan ve erişimi en yüksek ulusal televizyon kanalı TRT-1’in, Batı ölçülerinde yayın yapan ve erişimi en yüksek ilk özel televizyon kanalı Inter Star’ın (TV Kanalları Yayın Alanı, 1993, 7) ve tutucu bir program anlayışı olduğu varsayılan özel televizyon kanalı TGRT’nin ana haber bültenlerinde yer alan Batı kökenli sözcükler üzerine bir araştırma yapılmıştır.

Elde edilen bulgular doğrultusunda ulaşılan sonuç yorumlanmış ve çeşitli öneriler getirilmiştir.

BÖLÜM I

KÜLTÜR VE İLETİŞİM

1.1.Kültürle İletişim Arasındaki İlişkiler

Diğer canlılarla karşılaştırıldığında doğa koşulları içinde en güçsüz canlı insandır. Bu bağlamda insanın eksik bir varlık olduğu söylenebilir. İnsanın belli bir doğal çevrede yaşamak için özelleşmiş organları olmadığı gibi, içgüdüleri de körlenmiştir ve güvenilir değildir. Ancak insan bu eksikliğini, en dar, en yoksul yapıya da sahip olsa zekası ve iletişim yardımıyla yarattığı canlı üstü bir olguyla, başka bir deyişle, kültürüyle gidermektedir.

Diğer canlı türlerinden farklı olarak yalnızca insan, doğa ile etkileşimde araya kültürünü koyar. Topluluk halinde yaşasalar bile, hayvanlar için belli bir kültür olgusundan söz etmek imkânsızdır. Çünkü, hayvanlar, kendi aralarında en yalın anlamıyla iletişimde bulunsalar da -ki bu da içgüdüseldir- yaşamları boyunca öğrendiklerini kendilerinden sonra gelecek kuşaklara aktarma ve onların davranışlarını etkileme yetisinden yoksundurlar. Bu noktada kültürün bütün boyutlarıyla, insanoğlunun toplumsal yaşamının vazgeçilemeyecek ortak paydasını, dayanağını, temelini oluşturduğunu ve insan topluluğunu hayvan topluluklarından ayıran en önemli ölçüt olduğunu söylemek olanaklıdır. (Gökberk, 1980: 8-9).

Kültür kavramına veya sözcüğüne, çok çeşitli anlamlar yüklendiği

için, tek ve kesin bir şekilde tanım yapmak zor olmaktadır. Kültürün birçok yaklaşıma ve bilim dalına göre tanımı yapılabilir (bkz. Güvenç, 1991: 98-100). Bugün oldukça eskimiş bulunmakla beraber, bütüncü kültür tanımlarının belki de en iyisinin, sosyal antropolojinin konusunun “kültür” olduğunu söyleyen Tylor tarafından yapıldığı ileri sürülmektedir (Güvenç, 1991:100). Bu tanıma göre:

“Kültür” ya da uygarlık, bir toplumun üyesi olarak, insanoğlunun öğrendiği (kazandığı) bilgi, sanat, gelenek-görenek ve benzeri yetenek, beceri ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bir bütün’dür” (aktaran Güvenç, 1991:101).

Tylor’ın karmaşık bir bütün olarak belirlediği kültürün bazı özellikleri bulunmaktadır. Toplum tarafından yine toplumun gereksinimleri doğrultusunda yaratılan kültür, toplumsal yapı içinde varlık gösteren bir olgudur. “Kültürel sistemin öğrettikleri yalnız zaman boyutunda sürekli değil fakat, aynı zamanda, toplumsaldır. Yani bu öğretiler, örgütlenmiş birliklerde, gruplarda ya da toplumlarda yaşayan insanlarca yaratılır ve ortaklaşa paylaşılır. Bir grubun üyeleri tarafından paylaşılan alışkanlıklar, kabul edilen davranış, tutum ve değerler o grubun kültürüdür(...) Eğer kültür toplumsal ise, onun varlığı topluma bağlı olmak gerekir” (Güvenç, 1991:102). Kültür toplumsal yapı içinde varlık gösteren bir olgu olduğundan içgüdüsel değildir; doğuştan getirilmez, sonradan öğrenilir. Birey kültürel öğretileri, toplumun onayladığı değer, tutum ve davranışları öğrenir, benimser ve kendinden sonra gelen kuşaklara yaratıp geliştirdiği iletişim sistemleriyle taşır. Bu aktarım toplumsal yapı içinde kültürün aktarılması için oluşturulmuş kurumlarca gerçekleştirilir. “En genel anlamıyla, toplumda eğitim

öğretim işlevini üstlenmiş olan tüm kurumlar, temelde kültür aktarıcısı rolünü oynarlar. Bunun yanısıra, çocukluk çağında öncelikle ana baba olmak üzere aile, arkadaş grupları, daha sonraları insanların dahil oldukları iş çevreleri ve nihayet kitle iletişim araçları bireye aktarma görevini yerine getirirler. Buna bağlı olarak da denilebilir ki, insanın toplumsallaşmasının yolu ona aktarılan kültürü öğrenmesidir” (Yüksel, 1987: 45).

Toplum kendinden önceki kuşaklardan miras aldığı kültürü, değişen koşullar, gereksinimleri ve idealleri doğrultusunda yenileyerek sonraki kuşaklara aktarır. Bu değişim toplumun kendi yapısından kaynaklandığı gibi, başka toplumların kültürlerine olan öykünmeden ya da ödünç almalardan oluşabilir.

Kültürün buraya kadar anlatılan özellikleri, başka deyişle, toplumsal, öğrenilen ve aktarılan bir olgu olması beraberinde başka bir özelliği de getirmektedir. Bu özellik de kültürün tarihi ve sürekli olmasıdır. Kültür bir kuşaktan diğerine, daha önce anıldığı üzere, yaratılmış iletişim sistemleriyle ama öncelikle dille aktarılmakta, daha sonraki kuşaklara da bazı değişikliklere uğrayarak da olsa yansımaktadır. Bu da kültürün sürekli ve tarihi olması sonucunu doğurmaktadır (Güvenç, 1991: s.101-102).

Özetle kültürün toplumsal, öğrenilen ve öğretilen, tarihi, sürekliliği olan ama aynı zamanda değişen; teknoloji gibi elle tutulur, gözle görülür özdeksel öğeler kadar, değerler, inançlar gibi tinsel öğelerden oluşan bir olgu olduğu söylenebilir.

Kültür bir sistemdir. Bu sistem onu oluşturan ve “bir toplumda eşgüdülmüş, örgütlenmiş, görelî bir bütün oluşturan düşünceler, inançlar, gelenek, görenek ve davranışlarla özdeksel öğeler (yapılar, mallar, belgeler vb.) toplamı” (Ozankaya, 1980: 112) olarak tanımlanan toplumsal kültürel öğeler/kurumlar ve bunların karşılıklı ilişkilerinden

oluşur. Kültürü oluşturan bu somut ilişki ve öğeler, tarih ve kaynaklar, aile ve akrabalık, sağlık ve beslenme, eğitim süreci, yerleşmeler, ekonomi ve teknoloji, bilimler ve sanatlar, din ve devlet, kişilik sistemi ve dil, kültürel çevre ve tarih çevresi şekilde sıralanabilir (Güvenç, 1991: 105-108).

Kültürel değerlerin yeni kuşaklara aktarılmasında, aşılmasında çok önemli bir sorumluluk taşıyan aile kurumu her sosyal/kültürel sistemde yer almaktadır. Ekonomik, sosyal ve psikolojik bir birlik olan aile, kadın erkek ilişkilerini düzenleyen, doğan çocuğun bakımından, beslenmesinden, sağlık ve eğitiminden sorumlu olan bir kurumdur.

Aileden başka çocuğun kültürel ortama uyum sağlamasını ve sosyalleşmesini sağlayan bir diğer kurum ise eğitimidir. Ailenin başlattığı eğitim daha sonra ilkokuldan üniversiteye, üniversite üstüne dek uzanmaktadır. Eğitim kurumunun işlevini yerine getirebilmesi için yapılar inşa edilmekte; programlar geliştirilmekte; öğretmenler, idareciler, müfettişler yetiştirilmektedir. Bu hizmetlerin yerine getirilmesi için mali kaynaklar bulunmaktadır. Bu kurum ve hizmetlerin değerlendirilmesi, çalışması ve geliştirilmesi de yine eğitim bilimlerinin sınırları içindedir.

Sosyal/kültürel sistemlerin genel işleyişiyle yükümlü ve sorumlu olan kurumlardan devlet, siyasal ve hukuki bir güç olarak karşımıza çıkmaktadır. Devlet bir sosyal/kültürel denetim kurumu olarak topluma ve toplumsal kurumlara, bunların işleyişine, değerlendirilmesine, denetim ve gözetimine yönelik bir örgütlenmedir. Bir diğer denetim kurumu ise dindir. Varoluşundan bu yana çevresini kuşatmış, karşı koyamadığı ve anlamlandıramadığı güçler karşısında çaresiz kalan insanoğlu, bu güçlerle uzlaşma yoluna gitmiştir. Böylece inanç sistemleri gelişmiştir. Devlet ile karşılaştırıldığında daha çok bireye yönelik bir

kurum olan din, en ilkelinden en gelişmişine kadar hemen hemen tüm sistemlerde yer almaktadır.

Ek olarak, toplumun bireylerince uyulması gereken kimi zaman katı, kimi zaman daha esnek yaptırımlarla işleyen, kültürel bütünlüğü ve sürekliliği olduğu kadar kültürün denetimini de sağlayan sosyal/kültürel kurumlar bulunmaktadır. Bunlar tutumlar, gelenekler; töre, görenek ve görgü kuralları olarak sıralanabilir.

Daha da arttırılabilecek olan bu öge ve kurumlar kültürün sürekliliğinde ve değişiminde rol oynamaktadırlar. Daha sonra değinilecek olan sosyal/kültürel öğelerden dil de bu bağlamda önemli bir yere sahiptir.

Buraya kadar anlatılanlar özetlendiğinde insanı hayvanlardan ayıran en önemli özelliğin, zekası yardımıyla yarattığı kültürünün olduğu sonucuna varılabilir. Kültürün en önemli özelliklerinin ise toplumsal, devingen, sürekli, öğrenilir, paylaşılır, taşınır ve değişir olduğu söylenebilir. Tüm bu özelliklerin gerçekleşmesi de iletişimle olanaklıdır.

Kültürün temel ögesi olarak işlev gören iletişim, toplumun üyelerinin, toplumun yaşa, cinsiyete, toplumsal statüye, sınıfsal konuma göre değişik gruplardan oluştuğunu ve bu gruplar içinde yer alan bireylerin kendilerinininkine benzeyen ve benzemeyen rolleri, inançları, değerleri, tutum ve davranışları paylaşabileceğini öğrenmesini sağlar. Hem insanlar, hem toplumlar arası ilişkilerin temel ögesi olan iletişim, davranışları geliştirmeye ve etkilemeye, belli davranış modellerinin yayılmasına ve bunlara özendirmeye, toplumsal bütünleşmeyi sağlamaya hizmet eden ve toplumun kültürel kalıplarını biçimleme yetisine sahip kültürel bir araçtır (MacBride ve diğerleri, 1993: 32-33).

Kısaca iletişim, kültürel bir varlık olan insanoğluna içine doğduğu toplumsal ve kültürel çevreyi anlamlandırma ve kendisini bu çevre içinde konumlandırma olanağını yaratırken onu da “kültürel” bir varlık yapar. Başka bir söyleyişle, iletişim insanoğlunun toplumun bir bireyi olmasını sağlar.

Bundan başka insanoğlu-toplumsallaşma sürecinde- iletişimin yardımıyla bir yandan toplumun geçmişteki başarılarını ve değerlerini öğrenir ve canlı tutar, gelenekleri ve kültürel kimliği korur, bir yandan da yeni uygulamaları, düşünceleri ve değerleri yaygınlaştırarak sosyal/kültürel sistemlerin değişim sürecinde yeniden üretimini sağlar.

Ayrıca, iletişim bireyler arasında düşüncelerde, davranışlarda, değerlerde ve amaçlarda benzerlik ve uzlaşma olanağını beraberinde getirir, böylece toplumun üyeleri arasında göreceli bir bütünleşme sözkonusu olur.

İletişim yardımıyla tüm bu kültürel donanımlara ulaşan, uygulayan ve kimi zaman değiştiren insanoğlu, yine iletişim yolu ile kültürel mirasını aktarır. Bu mirasın kapsamında, siyasal sistemde yasaların ve geleneklerin aktarımı, eğitim ve öğretimin örgütlenmesi; ekonomik sistemde üretim ve tüketim, dağıtım ve paylaşım ilişkilerinin açıklanması ve öğretilmesi, ekonomik davranışın kazandırılması da yer alır (Zıllıoğlu, 1993: 61-68).

Tüm bunlardan yola çıkılarak iletişimin de birçok yaklaşıma göre çok çeşitli tanımları yapılmıştır. Örneğin, tutucu iletişim kuramcıları iletişimi, “bir tarafın, öteki tarafın davranışını istenen yönde etkileme veya değiştirme süreci” olarak tanımlarken, değişimci iletişim kuramcıları kavramı, “iletişim insan etkinliklerinin tamamlayıcı bir parçasıdır: Nerede bir insan etkinliği varsa, orada iletişim vardır. İletişim insan ilişkilerinin bir zorunluluğu, ayrıcalığı, önceliğidir. İletişim

kısaca ileti alış-verişi ise de iletiler, malların üretimi ve dağıtımı, paranın dolaşımı, pazar ilişkileri aynı zamanda düşüncenin ve deneyimin üretimi, dağıtımı ve alış-verişi,iletişim demektir. İletişim insan ilişkilerinin süregiden bir sürecidir... toplumsal bir olgudur” şeklinde açıklamaktadırlar (Erdoğan-Alemdar, 1990: 51, 170).

İletişim kuramcılarında Frank Hartman (Hartman aktaran Andersch ve diğerleri, 1969: 14) iletişimi tanımlayıcı ve pekiştirici güdülerden oluşan davranışların denetlenmesi olarak belirlerken; Robert Goyer şöyle açıklamaktadır:

“İletişim birbirini izleyen en az dört bileşenle ilgili bir oluşumdur: 1-anlamlandırıcı en az bir alıcıya 2-bir yaratıcı tarafından 3-işaret-sembol sisteminin 4-yansıtılmasıdır (Aktaran Andersch ve diğerleri, 1969: 15).

Hartman’a ve Goyer’a ek olarak Gerald Miller ise şöyle bir açıklama yapmaktadır:

“İletişim, bir kaynağın bir alıcıya,alıcının bir sonraki davranışını isteyerek etkilemek amacıyla ileti gönderdiği davranışsal durumu temel ilgi alanı olarak belirler” (Aktaran Andersh ve diğerleri, 1969: 15).

Buradan iletişimin kaynak, alıcı, ileti, oluk gibi öğelerden oluştuğu sonucu çıkmaktadır (a.g.k., s:15).

Başka bir tanımda ise iletişimin bireyde çok benzer anlamlar yaratma başarısıyla ve bir iletiyi başlatmak ve taşımakla yakından ilintili olduğu ileri sürülmektedir (De Fleur-Dennis, 1985: 597).

Kuşkusuz iletişim üzerine yapılan tanımlamalar ve açıklamalar arttırılabilir. Öyle ki, değişik alanlardan ve değişik yazarlardan yola

çıkarak, önce, iletişim kelimesinin 4 bin 560 tane kullanımı derlenmiştir. En sonunda da, kavramsal içerikleri doğrultusunda 15 sınıflandırma yapılmıştır (Dance, bkz. Oskay, 1982: 309). Cansız sistemler içinde ve tüm canlılar arasında etkileşim anlamında da kullanılan bu kavramı insanlar arasındaki ilişkiler açısından Ünsal Oskay ise şöyle tanımlamaktadır:

“Latince kökenli ‘communication’ sözcüğünün karşılığı olan iletişim, birbirlerine ortamlarındaki nesnelere, olaylar, olgularla ilgili değişimleri haber veren, bunlara ilişkin bilgilerini birbirine aktaran, aynı olgular, nesnelere, sorunlar karşısında benzer yaşam deneyimlerinden kaynaklanan, benzer duygular taşıyıp bunları birbirine ifade eden insanların oluşturduğu topluluk ya da toplum yaşamı içinde gerçekleştirilen tutum, yargı, düşünce, duygu bildirimleridir” (1992: 15).

1.2. Kültür Aktarıcısı Olarak Dil

Bu tanımdan yola çıkıldığında iletişimin var olabilmesi için, öncelikle bir insan grubunun ya da kitlenin varlığından söz etmek gerekmektedir. Daha sonra bu insanlar arasında haberleşme, bilgi aktarımı ve bildirim olması zorunlu gözükmektedir. Aslında iletişim alışverişi bağlamında tüm canlılar iletişim içindedirler ve bazıları gruplar halinde yaşarlar. Ancak insan, değişik iletişim sistemleri geliştirerek belli bir toplum yaşamına sahip diğer hayvanlarda bulunmayan kültürel bir yaşamı gerçekleştirmiştir. “İnsan dışında tüm canlılar kalıtsal olarak sahip oldukları iletişim sistemlerini kullanırlar. İnsan ise kalıtsal yetilerinin yanısıra doğal olarak

(doğuştan) varolmayan bir simge sistemini geliştirmiş ve öğretme yoluyla kendisinden sonraki kuşaklara aktarabilmiştir” (Zıllıoğlu, 1993: 27). Bunu yapabilmek için de dilini kullanmıştır. Başka bir deyişle insan için en temel iletişim aracı dildir.

Daha önce anılan toplumsal kurumlar, kurallar ve öğretilerin hepsi belli deney ve bilgi birikimlerini taşıyan sistemler oluşturarak kültürü meydana getirmektedir. Tüm bu bilgi ve deneylerin değer ve işlevsellik kazanması bunların insanlığa, insanlığın bilgi dağarına katkıları ve aktarabildikleri ile sağlanmaktadır. “Dışlaştırılmayan”, “formüle edilemeyen”, aktarılamayan bilgi, dolaşım pazarına çıkamaz. Aktarımın mutlaka konuşma diliyle yapılmasının gerekliliği yokmuş gibi gözükse de, başka anlatımla, konuşma dili dışında başka iletişim sistemleri varsa da^(*), bunların kurulması, uzlaşımlara varılması bir konuşma dilinin varlığına ve desteğine, başka deyişle dile bağlıdır (Erkman, 1987: 14-15).

Toplumbilim Terimleri Sözlüğü’nde (1980: 38) “İnsana türlü etkinlik süreçleri içinde düşünce ve duygularını anlatma olanağı vererek bilme ve iletişime işlevlerini yerine getiren, toplumsal üretimin gelişmesiyle birlikte ortaya çıkıp gelişen söz düzeni” şeklinde tanımlanan dil, insanın kültürel ve toplumsal yönüne hizmet eden en temel kurumlardan biridir.

Sosyal/kültürel sistemin gerçekten var olabilmesi için iki değişkene gereksinim vardır. Bunlar kişilik ve kişilerin birbirleri ile anlaşmak için kullandıkları sembolik sistem, yani dildir (Güvenç, 1979: 112). Bir

(*) Konuşma dili dışında varlık gösteren iletişim sistemlerinin başında beden dili olarak anılan jest ve mimikler gelmektedir. Bundan başka sessiz iletişim (susma), renk dili, sesin rengi ve müziği gibi iletişim sistemlerinden söz etmek olanaklıdır. Konuyla ilgili bkz. Fast, Julius. **Body Language**. Pan Books, London: 1981, s.11-19, 64-78, 93-114, 168-188; Knapp, Mark L. **Nonverbal Communication In Human Interaction**, Holt, Rinehart and Winston Inc. New York: 1972, s.25-147; Argyle, Michael-Trower, Peter. **Person To Person-Ways Of Communicating**, Harper and Row Publishers, London: 1979, s.4-42, 104-124.

çocuğun kişiliğinin gelişmesi ve toplumsallaşma sürecinde en önemli etken olan dili öğrenmesi belli aşamalarda gerçekleşir. Önceleri ağlayarak, gülerek, agulayarak ve çeşitli jestlerle duygularını yansıtmaya, isteklerini anlatmaya çalışan bebek, ikinci yılın ilk yarısında tek sözcükle bir cümleyi anlatmaya çabalar. Daha sonra iki sözcük dönemi onun ardından da daha karmaşık dil kullanma dönemi gelir (Ülgen-Fidan, 1984: 144-155). Tüm bunlar çocuğun dili kullanmasında önemli basamaklar oluşturur. Bağlı olarak düşünceleri örgütlenmeye, simgesel aşamaya geçmeye başlar. Başka insanlarla, iletişim kurdukça evreni genişler, düşünceleri de benmerkezli olmaktan çıkıp toplumsallaşmaya başlar (Zıllıoğlu, 1993: 40-41).

Böylelikle insanlar arasında gelişkin bir iletişimin doğmasına yol açan dil, her kuşağın sınama-yanılma yoluyla edindiği bilgi ve deneyimlerini bir sonraki kuşağa biriktirerek, saklayarak aktarmasını sağlamaktadır. Bu yolla, bireylerin yaşamları boyunca edindikleri bilgi, beceri, duygu ve deneyler hem kendi kuşaklarındaki bireyler arasında hem de kendilerinden sonra gelecek kuşakların bireyleri arasında paylaşılır.

Tüm bunların olabilmesi için toplumun bütününde konuşulan, konuşulan ve yazılan kültürün üretildiği ortak bir dile gereksinim vardır. Ulus toplumlarında bireylere büyük çaplı toplumun üyeleri olduklarını hissettirip, bireylerin bütünlüğünü sağlayan en önemli etken ulusal dildir.

Aynı toplumun hatta grubun üyeleri nasıl tıpatıp benzemeyip birbirlerinden kimi özellikleriyle ayrılıyorlarsa, bir ulus da diğer uluslardan kimi özellikleriyle farklılıklar göstererek ayrılmaktadır. Bu bağlamda bir ulusu diğer uluslardan ayıran özel bir ilkenin, özel bir karakterin var olduğu söylenebilir. Bu karakter de o ulusun sanatında,

yazınında, müziğinde, törelerinde ve önce de dilinde kendini gösterip, açığa vurmaktadır. Bunun böyle olması da doğal görünmektedir. Çünkü dil, bir ulusa, birliğini duyma, yaşama, bunu ortaya koyup olanaklarını gerçekleştirme şansını en yalın ve en etkili bir biçimde sağlamaktadır. Başka bir deyişle, bir dilde o ulusun yansıması görülmektedir. Her yeni kuşak hayatını yorumlayışını, düşünce ve duygularını, değer ve anlam vermelerini söz ve yazı ile dilde somutlaştırmakta; dondurup kalıplaştırmaktadır (Gökberk, 1980: 122-125).

“Buradan yola çıkarak bir ulusun diliyle düşünce sistemi ve kültürü arasında sıkı bir ilişki olduğu söylenebilir. Bu ilişkiyi, şu çok eski örnek açıkça belirtmektedir:

Konfüçyüs’e “bir ülkeyi yönetmeye çağrılıydınız yapacağınız ilk iş ne olurdu?” sorusu yöneltilir. Büyük düşünür “Hiç kuşkusuz işe dili gözden geçirmekle başladım” der ve dinleyenlerin şaşkınlık dolu bakışları karşısında şöyle devam eder: “Dil kusurlu olursa, sözcükler düşünceyi iyi anlatamaz. Düşünce iyi anlatılamazsa yapılması gereken şeyler doğru yapılamaz. Ödevler gereği gibi yapılmazsa töre ve kültür bozulur. Töre ve kültür bozulursa adalet yanlış yola sapar. Adalet yoldan çıkarsa şaşkınlık içine düşen halk, ne yapacağını, işin nereye varacağını bilemez. İşte bunun içindir ki, hiç bir şey dil kadar önemli değildir” (Gökşen, 1972: 191).

Sosyal/kültürel yapı içinde bu denli önemli bir yere sahip olan dil, ait olduğu kültürde meydana gelen değişikliklerden etkilenir ve değişir. Kültürün kendi içinde ortaya çıkan yeni oluşumlardan; başka kültürlerle ilişkilerinden kaynaklanan değişme ve gelişmeler dile de yansır. Dilin değişmesine yol açan etkenler arasında daha sonraki bölümlerde ayrıntılı

olarak söz edilecek olan kültürler arası ilişkiler de bulunmaktadır. (*)

1.3. Kültürel Değişme ve Kitle İletişimi

“Tarihsel boyutta incelendiğinde tüm kültürlerin görece yavaş ya da hızlı ama kesinlikle değiştiği bir gerçektir” (Zıllıoğlu, 1986: 29). Konuyla ilgili çalışmalar öylesine bir boyut almıştır ki artık sosyal bilim alanında çalışan bilimadamları kültürün değişip değişmediğini tartışmamaktadırlar. Onların araştırıp açıklamaya çalıştıkları konu kültürün neden ve nasıl değiştiğidir. Ancak, kültürel değişimin tanımlanması ve açıklanması konusunda çok ve farklı görüşler ileri sürülmüştür.

Sosyal/kültürel değişme (toplumsal değişme)(**) ile ilgili çalışmalar yapan Berelson ve Steiner “Her ne kadar hayatta herşey değişmekte ise de, bu terim (toplumsal değişme) yalnızca toplumun yapısındaki temel ve geniş değişmeleri belirtir: Ailenin örgütlenişindeki, hayat kazanma yollarındaki, dinsel davranışlardaki, insanlar tarafından benimsenen değerlerdeki ve kullanılan teknolojideki değişmeler. Terim, toplumun temel kurum ve örgütlenişindeki kaymaları belirler” (aktaran Kongar, 1979: 57) şeklinde bir açıklama yaparken, Ginsberg sosyal/kültürel değişmeyi “Toplumsal yapıdaki değişme, yani, toplumun büyüklüğünde, parçaları arasındaki kompozisyon ya da dengede ya da

(*) Konuyla ilgili olarak ayrıca bkz. Uygur, Nermi. **Kültür Kuramı**. Remzi Kitabevi, İstanbul: 1984, s.13-22; Watts, Noel. **Language and Communication**. Dunmore Press, New Zeland: 1989, s.8-21.

(**) “Toplumsal ya da kültürel insanbilimdeki yaygın kullanımına göre ‘kültürel’ kavramı, ‘toplumsal’ı da içine alır gibi görünmektedir. İki temel kavramın eş anlamlı kullanılması pratik bir çözüm yolu olarak önerilebilir.” (Güvenç, 1991: 273).

örgütlenme şeklinde meydana gelen değişme” (aktaran Kongar, 1979: 57) olarak tanımlanmaktadır.

Başka bir tanımda da toplumsal değişme “Belli toplumsal sistemlerin yapı ve fonksiyonlarında meydana gelen önemli değişmeler” (Boskoff, aktaran Kongar, 1979: 58) olarak ifade edilmektedir.

Yansız nesnel bir süreç olan değişme, gözlemcinin bakış açısına göre ilerleme ve gelişme olabileceği gibi gerileme ve çökme de olabilir. Değişme toplumlardan toplumlara, kurumlardan kurumlara farklılık gösterebilir. Belli bir toplumdaki sosyal/kültürel olguların birikimi değişme sürecinin hızlanmasına yol açabilir. Değişme kuramları önemli kaynaklara ve biçimlere değinmektedirler. Ancak, yine de tüm toplumlardaki bütün değişmeleri kapsayacak bir kuram bulunmamaktadır. Kültürler arasındaki ilişkiler, alışverişler ya da belli bir kültürdeki yeni fikirler ve maddesel öğeler arasındaki karşılıklı etkiler, o toplumdaki birey ve kümelerin bilgi, tutum ve davranışlarında değişme ya da uyarlamalara yol açabilmektedir (Güvenç, 1976: 206). Toplumun, kültürün temel düzeninde birtakım kaymalara yol açan değişmeye hız veren, ivmesini arttıran bazı itici güçler bulunmaktadır. Bu itici güçlerin başında da “Güç ve bilgiyi denetleme, toplama, işletme, iletme vb. amaçlar için gerekli malzeme makine, araç-gereç ve dizgelerin tümü” (Güvenç, 1976: 207) olarak tanımlanabilen teknoloji ve bu alandaki gelişme ve değişmeler gelmektedir. Öyle ki kimi araştırmacılar temel teknoloji düzeyi yükseltilmeden sosyal/kültürel sistemin değişmeyeceğini savunmaktadır (Güvenç, 1976: x1). Hatta teknolojik ve sosyal/kültürel değişimin ivmelerinin dengelenememesi ya da birbirine koşullanamaması halinde değişme çağının bunalımlardan kurtulamayacağı ileri sürülmektedir (Güvenç, 1976: 117-119). Bu savların doğruluk payı vardır. Açacak olursak, teknolojinin sağladığı en önemli olanakların başında bilgi üretimi, bilgi depolama, bilgiyi ele geçirme, bilgiyi yaygınlaştırma

gelmektedir (Schiller, 1985: 79). Tüm bu olanaklar ise insanın gücünü arttırması, daha geniş bir çevreyi denetim altına alabilecek güce ve hıza kavuşması anlamına gelmektedir (Şenyapılı, 1981: 92). Başka söyleyişle, bu güçler toplumsal değişimin ve gelişimin ivmesini arttırmaktadır.

İnsanı öteki canlılardan ayıran ve doğanın sınırlamalarını aşmasını sağlayan bir öge olan teknoloji, insan doğa ilişkisi ya da çelişkisi sonunda ortaya çıkar. Uygulamalı amaçların gerçekleştirilmesi için örgütlenen bilgi olarak da tanımlanan teknoloji (Mesthene, aktaran Kongar, 1979: 328), içinde doğduğu ve geliştiği toplumdan bağımsız değildir ve toplumsal yapının en önemli belirleyicilerinden biridir.

Kültürel evrimin sürekliliği üzerine çalışmaları olan Margaret Mead, kültürel evrimde teknolojinin önemli bir rol üstlendiğini açıkça belirtmektedir. Mead'e göre kültürel sistemler, bilgiyi, öğrenme, biriktirme ve aktarma gücünün uzantısı olarak ele alınabilirler. Kültürün evrimi ise anılan yeteneklerin biyolojik gelişimine ve onları gerçekleştiren ilerlemelere bağlıdır. İnsanın doğa karşısında üstünlüğünü, denetimini özce egemenliğini yoğunlaştırması, teknolojik ve siyasal buluşları öğrenme, biriktirme ve aktarma gücünün ve yetisinin bir sonucu olarak ele alınabilir (Mead, bkz. Kongar, 1979: 328-329).

Yazı öncesi iletişimin sözlü iletişime dayanıyor olması bilginin depolanması, aktarılması açısından büyük sorunlar yaratmaktaydı. Çünkü sözlü iletişim döneminde bilgi depolanamamakta ve "kulaktan dolma" olma özelliğini aşamamaktaydı. İnsanın zaman ve mekandaki iletişim sınırlılıklarını genişletmede en etkin ilk iletişim biçiminin (yazılı iletişim) özü olan yazı, uzaktan haberleşmede, bilgi ve deneyimleri zamanında biriktirmede sözlü iletişime göre çok daha güvenilir bir yol olarak karşımıza çıkmaktadır. 15.yüzyılda matbaanın icadı ve yoğun

kullanımı sonucu bilginin depolanması, aktarılması, bağlı olarak üretilmesi kolaylaşmıştır (Zılhoğlu, 1993: 149-170).

Geçen yüzyıldan bu yana kültürel değişimin ivmesini arttıran teknolojik gelişmeler haberleşme ve kitle iletişimi alanlarında olmuştur. Bu teknolojik gelişmenin sonucu olarak, artık, bilgiyi depolayan, aktarımına yardımcı olan karmaşık bir aygıt ve iletişim ağı işlemektedir. İçinde bulunduğumuz çağın aygıtları dikey aktarımı fazlasıyla kolaylaştırdığı gibi yatay aktarımı da (herşeyden herkesin anında haberi olması) büyük ölçüde yaygınlaştırmıştır (Erkman, 1987: 14). Bu yolla “bilginin kullanımı, toplumun ortak belleğinin örgütlenmesi ve özellikle bilimsel enformasyonun toplanması, işlenmesi ve kullanılması sağlandığı” (Mac Bride ve diğerleri 1993: 33) gibi yeryüzündeki çeşitli kültürlerin birbirleriyle canlı bir etkileşim içine girmeleri de gerçekleştirilmektedir. Bu etkileşimi sağlayan süreç ise kitle iletişimidir.

Kitle iletişimi konusuna birçok açıklama ve tanımlama getirilmektedir. Gerbner kavrama “kitle iletişimi deyimi, kaynakla alıcı arasına giren, kişisel olmayan işleyişlerin üretimi yoluyla gerçekleşen bütün iletişim yollarını dile getirir” şeklinde bir açıklama getirirken (aktaran Yüksel, 1988: 163), Wright kitle iletişiminin yöneldiği kitlenin, yapısal olarak ele alındığında, onu görece bir büyüklüğe sahip, birbirine benzemeyen (heterogeneous) ve isimsiz (anonymous) insanlardan meydana geldiğini ileri sürmektedir (aktaran Yüksel, 1988: 164).

Bir başka tanım da “Profesyonel iletişimcilerin iletileri daha hızlı ve sürekli olarak göndermek, anlamlar uyandırmak ve farklı yapıdaki izleyicilerden oluşan büyük kitlelerde değişme sağlamak üzere kitle iletişim araçlarını kullandıkları çok basamaklı bir süreçtir” (De Fleur-Dennis, 1985: 602) şeklindedir.

Konuyla ilgili tanımlardan bir diğeri de “Bilgi, görüş ve davranışların, genellikle bir ‘makina’ aracılığıyla, çok sayıda kişiye aktarılması sürecidir” (Şenyapılı, 1981: 50) biçiminde yapılmıştır.

Toplumbilim Terimleri Sözlüğü (1980: 31) ise kitle iletişimine “Kamuoyunu biçimlendiren basın, radyo, televizyon, sinema vb. gibi iletişim ve yaymaca yol ve araçlarının işleyiş süreci” olarak yaklaşmaktadır.

Kuşkusuz bu tanım ve açıklamalar çoğaltılabilir. Verilen örneklerden de görülebileceği gibi her araştırmacı sürece farklı açılardan yaklaşmaktadır. Bazısı hedef kitlenin yapısı, bazısı araçların niceliği, bazısı da süreç özellikleri bağlamında olguyu tanımlamaktadır. Yaklaşım ve tanımlardaki bu çeşitliliğe karşın kitle iletişiminin bazı özelliklerini sıralamak olanaklıdır. Bu özelliklerin vurgulanmasında ise kitle iletişimini bireylerarası iletişimle karşılaştırmak yardımcı olacaktır.

Kitle iletişimi ve bireylerarası iletişim, sürecin işleyiş şekli ve öğeleri olarak benzerlik göstermekle birlikte, öğelerin içerikleri ve nitelikleri bağlamında farklılıklar bulunmaktadır.

Öncelikle kitle iletişimi yüzyüze yapılan bir ileti alışverişi değildir. Kaynak ilk bakışta kitle iletişim aracı olarak anılan radyo, televizyon, gazete gibi bir araç, arka planda ise bu araçların sahipliğini, denetimini yapan, kurumsal-normatif-çerçevesini oluşturan, içeriğini, başka deyişle, iç yönetimini, haber alma kaynaklarını, araç ve donanım olanaklarını; ön planını, başka anlatımla, hangi toplumsal, ekonomik ve kültürel kesimleri hedef alacağını belirleyen kurum ya da kurumlaşmış kişi(ler)dir (Ozankaya, 1985: 52-53).

Her ne kadar iletinin gönderileceği hedef kitle belirlense de toplumun geniş, dağınık ve çok değişik özelliklerde olması, bu iletinin

hedef kitlenin tamamına ya da sadece hedef kitleye ulaşmasına engel olmaktadır. Oysa bireylerarası iletişimde benzer bir sorunla karşılaşılmamaktadır.

Kaynağın görünürde bir araç, gerçekte doğrudan ulaşılamayan bir kurum ya da kurumlaşmış kişi olması, bağlı olarak hedef kitleye doğrudan ulaşılamaması, geri beslemenin (feed-back) başka bir deyişle, tepkinin ve etkileşimin gecikmeli (delayed) olmasına yol açmaktadır (Şenyapılı, 1981: 49-52).

Bireylerarası iletişim, toplumsal durumlarda oluşurken, kitle iletişimcisi ile alıcı arasındaki ilişki çokluk toplumsal durum dışı (para-social) gerçekleşir. Buna bağlı olarak alıcı hiçbir yaptırıma bağlı olmaksızın ilişkiyi bitirebilir.

Bireylerarası iletişimde amaç tutum değişikliği ise, bireylerarası iletişim, kitle iletişiminden daha etkilidir. Bireylerarası iletişimde iletişimci çok daha esnektir. İletişimci doğrudan geri besleme yoluyla denetimi elinde tutma şansına sahiptir. Ayrıca zamanı da daha amaca uygun kullanabilir.

Bireylerarası iletişimde iletişimci daha fazla kanal (sözsüz iletişim gibi) kullanabilir. Bu tür iletişimde toplumsal baskı daha çok hissettirilebilir. Ayrıca, daha önce de değinildiği gibi kitle iletişiminde alıcının iletişimi kesmesi, bireylerarası iletişimden çok daha kolaydır.

Bireylerarası iletişimin en önemli farkı ise katılımdır. Geri beslemenin anında olması bu özelliğe yol açmaktadır. Oysa kitle iletişiminde geri besleme gecikmeli olduğu için alıcının etkin katılımı olanaklı olamamaktadır.

Kitle iletişiminin üstünlüğü ise gerektiğinde iletilerin ve bilgilerin aynı biçimde tekrarlanabilmesidir (Kunczik, 1985: 31-32).

Kunczik (1985: 31) kitle iletişimini bir süreç olarak dokuz aşamada ele almıştır. Öncelikle kısa süreli tüketime yönelik yayın ve programlar üretilir (haberler, magazin gibi). Bu üretim son derece gelişmiş bir teknolojiyle ve resmi kurumlarca yapılır. Buna çok değişik kitle iletişim araçlarının teknik olanakları yardımcı olur. Daha sonraki aşamada kitle iletişimcisi için isimsiz olan (anonymous) alıcılar, başka deyişle, çok sayıda insandan oluşan hedef kitledeki bireylerin herbiri için ortak ve kullanıma açık olan bir birikim yaratılır. Üretilen iletilere ulaşmada bir sınırlama getirilemez. Kitle iletişimcisi ile alıcının yer değiştiremeyeceği biçimde tek yönlüdür ve kitle iletişimcisinin lehine olacak şekilde dengesiz bir ilişki sözkonusu olur. Doğrudan bir geri besleme (feed-back) yoktur. Üretim düzenli aralıklarla olmalıdır ve öyledir. Üretilen materyal sürekli ve birbirini izleyen bir şekilde kullanıma sunulur. Bu dokuz aşama bağlamında televizyon, gazete ve dergiler, radyo ve film kitle iletişim aracı olarak kabul edilmektedirler.

Özce bireylerarası iletişimle karşılaştırıldığında kitle iletişiminin daha karmaşık bir yapıya ve işleyişe sahip olduğu, bazı konularda zayıf bazı konularda ise güçlü olduğu sonucuna varılabilir (Şenyapılı, 1981: 52).

Anılan bu karmaşık yapısına karşın kitle iletişimi önemli işlevleri yerine getirmektedir.

Değişik kaynaklarda değişik şekillerde geçen bu işlevler şu biçimde sıralanabilir: Haber verme/bilgilendirme, toplumsallaştırma, sürekliliği sağlama, harekete geçirme/güdüleme, eğlendirme ve eğitime (McQuail aktaran Erdoğan-Alemdar 1990: 107, Bride ve diğerleri, 1993: 15).

Haber verme/bilgilendirme işlevi, dünyadaki, toplumdaki durumları ve olayları tüm yalınlığı ile öğrenebilmek için gerekli olan haber, veri, olgu, ileti, görüş ve yorumların toplanmasını, depolanmasını, işlenmesini ve dağıtılmasını kapsamaktadır. Günümüzün bilgi toplumlarında elde

edilen bilginin niteliği kadar hedefe anında ulaşılması, başka bir deyişle, toplumun ve/veya dünyanın olabildiğince çabuk bu bilgi ya da olaydan haberdar olması da büyük bir önem taşımaktadır. Özce, artık kitle iletişim araçları yalnız haber, bilgi vermekle değil, onu en kısa zamanda hedeflenen kitleye ulaştırmakla da sorumludurlar.

Toplumsallaştırma işlevi ise, her bireye içinde yaşadığı toplumla bütünleşme olanağı sağlayacak, toplumsal birleşmeyi ve bağımlı olunan toplumsal yaşama etkin bir biçimde katılabilmek için gerekli olan bilinçlenmeyi kolaylaştıracak, ortak bilgi ve düşünce ortamını oluşturmayı içermektedir. Bu yolla bireyin içinde bulunduğu toplumla ve bağlı olarak kültürü ile uyumlanması ve kendi sosyal/kültürel konumunu oturtması kolaylaştırılmaktadır.

Bir diğer işlev olan sürekliliği sağlama işlevi ise geçmişin mirası olan sanatsal, kültürel birikimlerin korunmasını, varolan egemen kültürün ayakta kalmasını ve yeni kültürel gelişmelerin tanınmasını ve gerektiğinde desteklenmesini öngörmektedir. Bu yolla hem kültürel değerlerin paylaşılması, hem de kültürel alanda yeni ufukların açılması sağlanmaya çalışılmaktadır.

Harekete geçirme/güdüleme işlevi ise toplumun gündeminde varolan ekonomik, siyasal, dini vb. hareketlerin toplumun bütününün de ortak emel, özlem ve hedef olacak şekilde vurgulanmasını ve bu emel, özlem ve hedef gerçekleşene dek toplumun tek bir vücut halinde hareket etmesini amaçlamaktadır.

Kitle iletişim araçlarının üstlendiği işlevlerden biri olan eğitim, okul ortamındaki şekilden çok düşüncenin gelişmesine, kişiliğin oluşmasına, yaşamın bütün aşamalarında gerekli olabilecek yetenek ve becerilerin elde edilmesine yardımcı olacak bilgileri iletme niteliğindedir. Bu şekilde toplumun genel eğitim düzeyinin olabildiğince yükseltilmesi, yeni ufuk-

ların açılması, bireylerin bilgi dağarcıklarının genişlemesi hedeflenmektedir.

Son işlev olan eğlence işlevinde de bireye, topluma avuntu, hoşça zaman geçirme, günlük baskılardan uzak, dinlenme olanağı sağlamak kadar işaret, simge, ses ve imgeler aracılığıyla tiyatro, dans, sanat, edebiyat, müzik, spor ve oyun gibi bireysel ve toplumsal nitelikli yaratıcı etkinlikleri yaymak da amaçlanmaktadır.

Bu işlevler kuşkusuz, toplumun değişik katmanlarında ve çeşitli kurumlarca zaten gerçekleştirilmektedir. Fark bu işlevlerin kitle iletişim araçlarınınca yerine getirilmesinden kaynaklanmaktadır. Gazetenin, radyonun ve özellikle de televizyonun sağladığı olanaklarla çok geniş kitlelere, aynı anda, aynı şekilde ve istenirse bir iletiyi tekrar tekrar yineleme şansı kitle iletişiminin bu işlevleri etkili bir biçimde gerçekleştirmesini sağlamaktadır.

Daha önce anıldığı üzere kitle iletişimi bu işlevleri iletişimin diğer alanlarından daha farklı biçimde gerçekleştirmektedir. Böylesine bir güce sahip olan kitle iletişimini farklı kılan işleyişi ve kitle iletişim araçları olarak anılan radyo, televizyon, gazete vb. araçları kullanıyor olmasıdır. (*)

(*) Kitle iletişimi konusu için ayrıca bakınız De Fleur, Melvin L.-Ball-Rokeach, Sandra. **Theories of Mass Communication**, Longman Inc. New York: 1989, 25-26; McQuail, Denis. **Communication**, Longman Group Limited, Norfolk: 1975, 164-168; McQuail, Dennis. **Mass Communication (An Introduction)**, Sage Public ation, London: 1989, 33-47.

1.4. Televizyonun Kültürün Değişimindeki Rolü

Kitle iletişimini yaygın, güçlü ve etkili kılan özelliklerin en başında kullanılan kitle iletişim araçları gelmektedir.

Her biri daha çok belirli sosyo-ekonomik özelliklere sahip toplum kesimlerine seslenen kitle iletişim araçları, insanlara belirledikleri, çizdikleri hedefler doğrultusunda hizmet etmenin yanısıra, onların değer sistemlerini ve yaşam biçimlerini dönüştürerek etkilemektedirler. Özce, insanın teknolojik uzantıları insanı ve toplumu değiştirmektedir (Mc Luhan, aktaran Alemdar-Kaya, 1983: 13). Ayrıca, kitle iletişim araçları “kültürü süzgeçten geçirerek yönetmekte, kültürel varlığın bazı öğelerini öne çıkarmakta, bazı fikirlere önem kazandırıp, diğer bazılarını değersizleştirmekte, kültürel alanı tamamen kutuplaştırmaktadırlar. Kitle iletişim araçlarından geçmeyen iletiler, toplumun evrimi üstünde çok küçük bir etkiye sahip bulunmaktadır” (Moles, 1983: 78).

“Yalnız gelişmekte olan ülkelerde değil, gelişmiş ülkelerde bile, kitle iletişim araçları, anakentlerde yığılan milyonlarca nüfusu doğrudan doğruya etkilemekte önemli bir araç durumuna gelmektedir” (Mowlana, 1985: 28). Çünkü sanayi-kent toplumuna özgü ileri ölçülerdeki işbölümü ortamında atomlaşan, atomlaştıkça da yalnızlaşan, toplumsal yapı örgütlenişine bağımlılığı artan bireyler, kitle iletişim araçlarında, kendilerini dünyaya bağlayan bir pencere bulmaktadırlar (Ozankaya, 1985: 50).

Buradan genel anlamda kitle iletişim araçlarının kentleşmenin etkisi ve ilgili teknolojinin gelişmesi sonucunda insan yaşamının en gizli alanlarına bile sokulabilen, bağlı olarak, herkesçe aranan, bireyler ve toplumsal kümeler üzerindeki etkileri büyük olan araçlar olduğu sonucu-

na varılabilir. Bununla birlikte tüm kitle iletişim araçları arasında televizyonun çok daha farklı bir konumu bulunmaktadır.

“Televizyon, okuma ve okuduğunu anlama becerisini, zahmetini gerektirmemekte, sinema gibi ulaşım sorunu yaratmamakta, iletilerini görüntüleme özelliği ile radyodan daha çekici olmaktadır. Bir yandan dünyada olup biteni evinde oturarak ‘görmeyi’, öte yandan da birçok psikolojik süreçte doyumu sağlamakta, daha doğrusu izleyicilere bu izlenimi vermektedir” (Zıllıoğlu, 1986: 44-45). Williams’ın (1990: 44) dediği gibi televizyon daha önce varolan gazetenin, tiyatronun, sinemanın hatta stadyumların, reklâm sütun ve panolarının, okullardaki sınıfların; halk toplantılarının bileşiminden ve gelişiminden oluşmaktadır. Ayrıca, televizyon insanları yüzyüze ilişkide bulunmak zorunda bırakmaksızın iletisini görüntü ve ses yardımıyla gönderen bir araç olarak geleneksel iletişim ortamları yanında, radyo ile birlikte (ama ondan daha çekici özellikler gösterdiği için ondan da önde), bir bilgilenme ve eğlenme aracı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Diğer alanlarda (siyaset, haberleşme, ticaret vb.) olduğu üzere televizyon alanında da hızlı bir değişme ve gelişme gözlenmektedir. Teknolojinin aldığı ivme zaten amacı geniş kitlelere ulaşmak olan televizyonun (ve diğer kitle iletişim araçlarının) daha etkin bir hale gelmesini kolaylaştırmaktadır.

Televizyonun böylesine yaygın bir iletişime olarak sağlıyor olması beraberinde, daha önce de belirtildiği üzere, toplumlar ve uluslararası bir etkileşime yol açmaktadır. Ancak bu noktada bazı sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bunların başında “... yabancı değer ve yaşam biçimlerini yansıtan ithal edilmiş modellere bağımlılık biçimindeki kültürel egemenlik gelmektedir. Kültürel kimlikler, en zengin ve en eski kültürlerin mirasçısı olsalar bile bazı ulusal kültürlerin ötekiler üzerinde yaptığı etkinin altındadır. Çeşitlilik kültürün en değerli özelliği olduğu

için, bunun sonunda tüm dünya fakirleşmektedir” (MacBride ve diğerleri, 1993: 33). Konuyla ilgili çalışmaları olan McLuhan’da (bkz. Alemdar-Kaya, 1983: 15-16) bu sorunu gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülkelerin ortak sorunu olarak görmekte ve televizyonun ve diğer kitle iletişim araçlarının merkezleştirici eğiliminin kültürel özdeşlikleri tehdit ettiğini, bundan başka, ekonomik yapıların ve pazar güçlerinin de kültür alanında önceliğin maddi olana geçmesine ve kişiye dönük kültürel değerlerin yerleşmesine neden olduğunu ileri sürmektedir.

Tüm bunlardan yola çıkarak, televizyonun hala tartışılan birçok olumlu ve olumsuz işlevi ve etkisi olduğu, ancak birçok araştırmacı tarafından kabul edilen ve sorgulanan kültürel egemenliği kolaylaştırıcı bir kitle iletişim aracı olduğu sonucuna varılabilir. Bunun da özünde televizyonun kültürün içeriğini yaratıp seçmesi, iletip yayması yatmaktadır.

Kuşkusuz süreç içinde kültürler arasında birçok yan unsurla birlikte kitle iletişim araçlarının (özellikle de televizyonun) hızlandırıcı ve tektipleştirici etkisiyle kültürel bir melezleşme (kültürleşme) olabilir. Hatta bazı araştırmalar sonunda (bkz. Mac Bride ve diğerleri, 1993) daha varsıl bir kültürel gelecek için, dünyadaki kültürlerin çeşitliliğini yansıtan, kültürlerin herbirinin kendi özgürlüklerini özenle koruduğu ve bu koşullar altında diğer kültürlerle ilişkide bulunduğu bir çoğulculuk biçiminin sağlıklı olacağı ortaya çıkmıştır. Başka bir anlatımla, kültürel melezleşme toplumlar için kaçınılmazdır. Önemli olan bu melezleşmenin her kültürde en genel, en sıradan ve en yoksul olan şeylerin değil, en özgün, en derin ve en varsıl şeylerin çatışmasının ürünü olmasıdır. Bundan başka bu etkileşimde kültürlerin en temel öğelerinin zarar görmemesi de sorunun çok önemli bir boyutudur.

1.5. Dil ve Televizyon

Kültürün en temel öğelerinden olan dil, ait olduğu kültürün, ulusun kimliğini yansıtan billur bir ayna gibidir. Öyle ki tarihçi Braudel (1980) dil ile kimlik arasındaki ilişkiyi şöyle bir özdeşlikle vurgulamıştır:

“Kimlik= Dil'dir” (aktaran Güvenç, 1993: 267).

Braudel'in yanısıra, Bendix, Fishman, Krejci ve Velinsky gibi dünyadaki milliyetçilik akımlarını inceleyen araştırmacılar, ulusal kimliğin oluşması ile ulusal dil arasında önemli bir etkileşim olduğunu vurgulamışlardır (Güvenç, 1993: 351).

Bir ulusun kimliğinin oluşmasında bu denli önemli bir yere sahip olan, kültürün bütünü ile sıkı bir bağı bulunan dil, kültürün kendi içinde ortaya çıkan yeni oluşlardan olduğu kadar o kültürün diğer kültürlerle ilişkilerinden de etkilenmektedir. Başka deyişle, “ait olduğu kültür değiştikçe dil de değişmektedir” (Zılhoğlu, 1993: 138).

Kültürler arası ilişkilerde önceleri komşuluk, göç ve savaşlar etkili olurken, çağımızda bunların yanısıra, turizm, gelişkin bir haberleşme ağı ve kitle iletişim araçları belirleyici olmaktadır. Burada değinilmesi gereken önemli bir nokta vardır. O da bir kültürün başka bir kültürden yalnızca istediği yönlerini almayı başaramamasıdır. “Bir ülke, bir başka ülkenin sadece teknolojisini veya sadece tinsel kültürünü benimsemek istese bile bunu istediği şekilde gerçekleştiremez. Bir takım teknolojik değişmeler tinsel kültürde de değişmelere yol açacak uygun bir zemin yaratır” (Güngör, 1980: 14). Kültürler arasında anılan yollarla oluşan ilişkiler en çok toplumların sözcükleri üzerinde etkili olmakta, ilişkide bulunan ulusun dilinden somut ve soyut kavramları yansıtan sözcükler alınmakta, o uluslara da sözcükler verilmektedir. Her dilde -şu ya da bu

ölçüde- başka dillerden alınma sözcüklerin bulunduğu, başka toplumların kavramlarının var olduğu görülmektedir. Bu kaçınılmazdır da; çünkü başka dillerden hiç etkilenmemek, bir toplumun başka toplumlarla hiçbir ilişkisi olmaması demektir. Ancak, hemen belirtmek gerekir ki bu durum, dili yabancı etkilere bütünüyle açık tutmak gerektiği biçiminde algılanmamalıdır. Eğer toplumlar ve kültürler arası etkileşim sonucu yabancı dillerin etkisi aşırı ölçüde olursa, bunun sonucunda dil kendi benliğini yavaş yavaş yitirmekte, yabancılaşmakta, temel söz varlığına kadar inerek dilin pek çok kavramının kendi öğeleriyle anlatılmasına, yeni kavramların anlatım bulmasına, eğitim ve öğretimin anadiliyle gerçekleştirilmesine engel olmaktadır (Aksan, 1982: 26-27, 31-32). Başka bir anlatımla, böylesi bir duruma göz yummak kültürün ve dilin yozlaşmasına hatta ölümüne göz yummak, onarılamaz kültürel bir yitiğe neden olmaktadır.

Hemen her ulusun dilinde olduğu üzere Türk dilinde de Moğolcadan Farsçaya, Arapçadan Fransızcaya dek çeşitli dillerin izlerine rastlanmaktadır (bkz. Külebi, 1983: 2576-2580). Ancak İslamiyetin kabulüyle birlikte Türkçenin Arapça ve Farsçadan, Tanzimatın ilanından bir süre sonra da Batı dillerinden, özellikle de Fransızca'dan yoğun olarak etkilenmesi dönem dönem Türk aydınlarının tepkilerine yol açmıştır. Çünkü Türk dili sanılanın aksine anlatım olanakları ve gücü bakımından son derece yetkin, sözcük türetme bakımından da çok şanslı bir dildir (bkz. Baraz, 1992: 77-82 ve Aksan, 1991: 133-145). Böyle varsıl bir dilin başka dillerin yoğun etkisi altında kalması 12. yüzyılda Aşık Paşa'dan 20.yüzyılda Nurullah Ataç'a dek birçok aydını Türk dilini özleştirmeye ve korumaya yöneltmiştir. Çünkü, bu sancılı dönemlerde Türk dili yalnızca yoksullaşmakla kalmamış, sınıflar arası farkın belirleyicisi, uçurumun nedeni olmuştur. Türkçenin içine düştüğü anlaşılmaz durumu gören

padişah İkinci Murat'ın da (1421-1451), 1839'da eğitim, öğretim ve dil konusunda tam bir iyileştirme gibi görünen Tanzimat'ın da etkisi olamamıştır. Türk dilindeki asıl iyileştirme çabaları Cumhuriyet sonrası Türk Dil Devrimi ile birlikte başlamıştır (bkz. Özdemir, 1980: 16, 19-25).

Öngörülü bir insan olarak Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı sonrası ele aldığı konuların neredeyse başında Türk dilinin özleştirilmesi gelmiştir. Çünkü devrim öncesi kullanılan dil hem toplumun sınıfları arasındaki dengesizliği perçinlemekteydi, hem de ulusal birliği neredeyse olanaksızlaştırmaktaydı. Böylesi önemli sorunlardan yola çıkılarak önce harf devrimi yapıldı (1928). Daha sonra okullardan Arapça ve Farsça dersleri kaldırıldı (1929). Bunun ardından Türk Dil Kurumu kuruldu (1932) ve dilin başta Arapça ve Farsça olmak üzere diğer dillerin izlerinden arındırılması çalışmalarına başlandı (bkz. Özdemir, 1980: 35-60).

Türk Dil Devrimi'ni ve iyileştirme çalışmalarını Ziya Gökalp'ten Atatürk'e kadar dikkatle inceleyen Fishman (1973: 79-80) izlenimlerini şöyle dile getirmiştir:

“Türk dilinin millileştirilmesi, Atatürk'ün genel çağdaşlaşma programının parçasıydı. Arap alfabesi, Türkçenin seslerine uygun olmadığı gerekçesiyle terk edildi. Arap asıllı Peygamber, Türk dilinin gereksemelerine ya da Türklerin gerekçelerine karşı çıkmazdı herhalde -Anadolu köylüsünün yabancı sözcük, deyimlerle bozulmamış dili, saflığın ve toplumun gerçeğinin temeli olarak benimsendi. Türk kimliği - Osmanlı-Müslüman kimliğine karşı- en sağlam dayanağını kendi öz dili olan Türkçede buldu” (aktaran Güvenç, 1993: 351).

Ancak daha o aşamada bile Batı ile yoğun etkileşimin izleri belirdi. Türk dilinin kökleriyle ilgili çalışmasına “Güneş-Dil” ismini veren İbrahim Necmi Dilmen konuyla ilgili çizelgesini şöyle başlıklandırıyordu:

“1.ANA KÖK VE PRENSİPAL KÖKLER” (bkz. Belge, 1983: 2599)

Kuşkusuz Türk dilini yabancı dillerin egemenliğinden kurtarma, işleyip geliştirme, özce onu ulusal ve öz benliğine kavuşturma çabaları sonuç vermiş ve dilden birçok Arapça ve Farsça sözcük arındırılmış, yeni sözcükler türetilmiştir. Fakat bu defa da Batı kültürüyle yoğun etkileşim sonucu hem onların bilimi, sanatı, sporu, toplum düzeni, teknolojisi vs. ödünç alınmış, bunlara öykünülmüştür; hem de bu alanlardaki sözcükler dilimize girmiştir. Böylesi bir sonuç şaşırtıcı görünmemektedir. Çünkü - daha önce de değinildiği gibi- kültürler arası etkileşim ve kültürlerde oluşan değişimler dilde de kendini göstermektedir. Tanzimat sonrası temeli atılan, Cumhuriyet sonrası sürüp günümüze dek uzanan dönemde bu kez de Batı kökenli sözcüklerin sancıları yaşanmaya başlamıştır. Bir araştırmacı bu konudaki sıkıntıyı şöyle dile getirmektedir:

“Dilimizi Arapça sözcüklerin salgınından kurtarma ve bağrında yuva kurmuş olan Arapça ve Farsça kural ve sözcükleri, bir bahçeden ayrık otu temizler gibi, kökünden söküp atma konusundaki meydan savaşı sürüp giderken, yanlardan sinsi sinsi ve çoğu İngilizceden türeyen birtakım yabancı sözcükler dilimize sızmakta ve ne yazık ki yasalarımızda bile yer almaktadır” (Velidedeoğlu, 1974: 126).

Bu örnekleri çoğaltmak olanaklıdır.

Günümüzde ise haberleşme, ulaşım kolaylıkları gibi diğer ögelerin yanısıra “sızıntıyı” en etkin kılan alan kitle iletişimi gibi görünmektedir. Buna neden olarak da başta televizyon olmak üzere kitle iletişim araçlarının yaygın ve etkin olması gösterilebilir. Televizyon ve diğer kitle iletişim araçları beraberlerinde hem kendi teknolojik gelişmeleri ile ilgili terimler taşımaktadırlar, hem de yaygınlıkları ve etkinlikleriyle bu “sızıntıyı” pekiştirmektedirler.

Araştırmacı Murat Belge (1983: 2605) bu konudaki izlenimlerini şöyle aktarmaktadır:

“...çağdaş tenoloji de bir yığın kelimeyi ardından sürükleyerek geliyor Türkiye'ye. Teyp, pikap, radyo, telefon, televizyon gibi herkesin dilinde olanlar, “aks”, “rot”, “şanzıman” gibi görece daha dar alanlarda kullanılanlar -ama bunların da ötesinde neredeyse her yeni makine kendi kelime hazinesiyle geliyor. Bir gazetenin spor sayfasında şöyle bir cümle: “Mithatpaşa stadının plonlarına projektörler monte edildi.”.

Çalışmanın başından bu yana edinilen tüm bilgiler doğrultusunda kitle iletişim araçlarının, ama özellikle de izleyiciye okuma zahmeti vermeden, görsel ve işitsel iletiler gönderen televizyonun, okuma oranının düşük olduğu Türkiye’de yaygın ve etkin bir kitle iletişim aracı olduğu sonucuna varılabilir.

Son yıllarda özel televizyon kanallarının da çoğalmasıyla izleyicilerin seçenekleri ve televizyona olan bağımlılıkları biraz daha artmıştır (bkz. Kılıç, 1992: 2).

1800’lü yıllarla birlikte Türk toplumunda başlayan batılılaşma hareketi -bazı- doğru yönelimlerin yanısıra -çoğu zaman Batıya öykünme gibi algılanmıştır. Sosyal/kültürel yapının en azından bazı yönleriyle değişmesi gibi büyük bir sarsıntıdan dilin uzak kalması olanaklı mıdır?

Gerçekten de öykünmeye varan bir Batıcılık anlayışı ve dışa dönük bir ekonomi düzeni olan, kendi kültürel kimliğini tam olarak bulamamış, sağlam bir eğitim düzeyine ulaşamamış, ekonomisini ulusal ölçüler içinde düzenleyememiş, haber kaynaklarının büyük bir bölümü Batıyla sınırlanmış gelişmekte olan ülkeler sınıflamasına giren Türkiye’de, dilin Batıya eğilimi, hatta bağımlılığı bir sorun gibi görünmektedir.

Sorunun önemli boyutlarından biri de bu egemenliğin hoş karşılanması -hatta bunun farkına varılmamasıdır. Türk Dil Kurumu’nun Türkçeyi özleştirme çabaları bir noktada tıkanmış, önerilen Türkçe sözcüklerin çoğu benimsenmemiştir. Bunun yanında, Türkçe olmamakla birlikte yaygın ve yerleşik kullanımı olan sözcükler de bir kenara itilmiş, Batı kökenli karşılıklar beğeni ve özenle alınmıştır ve alınmaktadır.^(*) Yanısıra, kimi zaman bu öykünmeler hatalı söyleyiş ve kullanımlarla daha kötü bir hâl alabilmektedir.

Bağlı olduğu yasa tarafından “kolayca anlaşılabilir, doğru, temiz ve güzel bir Türkçe kullanmak” (1989: 4) ile sorumlu tutulan devlet televizyonu TRT-1 örneğin”küreselleşme” demek olanaklı iken “globalleşme” demeyi yeğlemekte, erişimi en yüksek özel televizyon kanalı Inter Star “İSKİ Gate Skandalı” şeklinde başlıklandığı haberlerle belleklerde kalmayı başarmakta, güzel Türkçe’nin ürünü “buzdağı” demek varken TGRT “aysberg” demekte bir sakınca görmemektedir. Bu örnekleri çoğaltmak olanaklıdır.

Kuşkusuz kültür kendi içine kapanarak değil, onu başkalarıyla paylaşarak varsıl bir düzeye gelir. Ancak öykünmeye varan böylesi bir eğilim, kültürü varsıl düzeye getireceği yerde yoksullaştırabilmektedir.

(*) Son günlerde Türk Dil Kurumu yabancı sözcüklere karşılıklar bulmak üzere girişimde bulunmuştur. Bağlı olarak, bir kurul oluşturulmuş ve çalışmalara başlanmıştır. Ayrıca bkz. **Sabah**, 27.2.1994, s.25 ve Kuyaş, Nilüfer, “Dilde Güzellik Yasayla Olur mu?”, **Sabah**, 6.3.1994, s.18.

1.6. Araştırmanın Amacı ve Denenceleri

Yukarıda belirtilen sorun çerçevesinde bu çalışmanın amacı, Batı kültürüyle yoğun ilişkilerin, televizyon kanallarında kullanılan Türk diline olan etkilerini saptamak biçiminde özetlenebilir.

Bu amaca bağlı olarak aşağıdaki denenceler sınanacaktır:

1-Türkiye’de Türkçe yayın yapan televizyon kanallarının kullandıkları dil, Türkçesi ve/veya yaygın kullanımı olduğu halde yeğlenen Batı kökenli sözcükleri içermektedir.

2-TRT-1, Türkiye’de resmi ideoloji doğrultusunda yayın yapan, erişimi en yüksek ulusal televizyon kanalıdır ve bağlı olduğu yasadan sorumludur. Bu yüzden TRT-1, özel televizyon kanallarından daha yalın bir Türkçe kullanır.

3-Inter Star, Türkiye’de yayın yapan ilk ve erişimi en yüksek olan özel Türk televizyon kanalıdır. Batıya yönelik program anlayışı kullanılan dilde de kendini gösterir.

4-TGRT, Türkiye’de anılan diğer iki televizyon kanalına göre daha tutucu bir bakış açısı içinde olduğu için, dilde de Batı kökenli sözcükler daha az kullanılır.

1.7. Araştırmanın Önemi

Bu araştırma iki açıdan önem taşımaktadır:

1-Genelde, Türk dilinin Batı dillerinden etkilenmesinin bir sorun olarak nitelendirilmesine yardımcı olabilir; benzer araştırmaları özendirir;

2-Özelde, televizyon kanallarının kullandıkları dil konusunda dikkatleri çekebilir.

1.8. Sayıtlar

Bu araştırmada, kanıtsız olarak doğru (geçerli) olduğu kabul edilen ve sınama yoluyla irdelenmeyecek önermeler şunlardır:

- 1-Dil bir iletişim aracı ve kültürün önemli bir ögesidir.
- 2-Dil bir kültür aktarıcısıdır.
- 3-Kültürler arası etkileşim ve sosyal/kültürel değişme dile de yansır.
- 4-Kitle iletişimi, kültürler arası etkileşime bağlı olarak sosyal/kültürel değişmeyi yansıtır ve ona ivme kazandırır.
- 5-Televizyon, kültürler arası etkileşim ve sosyal/kültürel değişme bağlamında dilin sözvarlığını etkileyen bir kitle iletişim aracıdır.
- 6-Türkiye, Batı kültürüyle ekonomi, sanat, bilim, teknoloji vb. alanlarda yoğun ilişkisi olan bir ülkedir.

1.9. Sınırlar ve Sınırlılıklar

1-Araştırma, bütün televizyon program türleri içinde sadece ana haber bültenleri ile ilgilidir.

2-Araştırma, Türkiye’de yayın yapan Türk televizyon kanallarından resmi ideolojiyi yansıtan TRT-1 ve özel televizyon kanallarından Inter Star ve TGRT’de yayınlanan ana haber bültenlerini kapsamaktadır.

3-Araştırma, ana haber bültenlerinde kullanılan Batı kökenli sözcüklerin saptanması ve televizyon kanallarının bu sözcükleri kullanma düzeyine göre karşılaştırma ile sınırlıdır.

4-Araştırma, saptanan Batı kökenli sözcüklerin kullanım sıklıklarını ölçmeyi kapsamamaktadır.

5-Araştırma, araştırmacının kendi sözcük varlığı ile sınırlıdır.

BÖLÜM 2

YÖNTEM VE TEKNİKLER

“Televizyon ve Batı Dillerinin Türk Diline Etkileri” konulu bu yüksek lisans tez çalışması karşılaştırma türünden ilişkisel tarama modeli bir araştırmaya dayanmaktadır. Çalışma kuramsal çerçevenin geliştirilip örneklemin seçilmesi, belirlenen televizyon kanallarında yayınlanan haber programlarının kaydedilip izlenmesi; Türkçesi ve/veya yaygın kullanımı olduğu halde yeğlenen Batı kökenli sözcüklerin bir dökümünün alınması, sözlüklerden karşılıklarının bulunması ve bir uzmanın denetiminden geçirilmesi, elde edilen bulguların değerlendirilip yorumlanması aşamalarından oluşmaktadır.

2.1. Evren ve Örneklem

2.1.1. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evreni, Türkiye’de yayın yapan bütün Türk televizyon kanallarında yer alan ana haber bültenleridir. Örneklem ise TRT-1, Inter Star ve TGRT isimli televizyon kanallarında yayınlanan 30 ana haber bülteninden oluşmaktadır.

2.1.2. Örneklemin Seçimi

1-Araştırma, TRT'nin yayın yapan altı televizyon kanalı arasından, erişimi en yüksek olan ve -diğerlerinde de olduğu üzere- bağlı olduğu yasayla sınırlı TRT-1; özel televizyon kanalları içinde erişimi en yüksek olan ve Batı ölçülerinde bir program anlayışına sahip Inter Star ve anılan diğer iki televizyon kanalına göre daha tutucu bir program anlayışı olan TGRT'de yayınlanan ana haber bültenlerinin kaydedilip izlenmesiyle gerçekleştirilmiştir.

2-Haber programlarının seçilme nedeni belli bir denetimden geçmiş bir metnin kullanılıyor olmasıdır. Çünkü yabancı film ve dizilerde çevirmenin, yarışma ve eğlence programlarında da sunucunun yaklaşımı ve sözvarlığı doğrultusunda biçimlendirilmiş bir metin öne çıkmaktadır.

3-Ana haber bültenlerinin kapsamında spor haberleri ve hava durumu da bulunmaktadır. Inter Star ve TGRT kanallarında yayınlanan ana haber bültenleri, spor haberleri ile hava durumunu da içermektedir. Aynı sunum düzenini benimsememiş olmasına karşın, TRT-1 ana haber bülteni de araştırmada bütünlüğün sağlanması amacıyla anılan bölümlerle birlikte alınmıştır.

4-Kayıt işlemi güzdöneminin başlangıcından itibaren 4 Ekim-2 Kasım 1993 günleri arasındaki 30 (otuz) günlük dönem içinde gerçekleştirilmiştir.

5-Her üç televizyon kanalından dönüşümlü olarak toplam 10 (on)'ar program kaydedilmiştir.

6-Program sürelerine reklam kuşakları sırasında akan zaman katılmamıştır.

7-Günümüzde toplumumuzun Batı kültürüyle ilişkilerinin yoğun olması nedeniyle dildeki değişimin bu doğrultuda olduğu varsayılarak

örnekleme Türkçesi ve/veya yaygın kullanımı olduğu halde yeğlenen Batı kökenli sözcüklerin dökümü alınmıştır.

8-Bazı sözcükler bülten içinde birden fazla kullanılmasına karşın, araştırmanın amacı Türkçesi ve/veya yaygın kullanımı olduğu halde yeğlenen Batı kökenli sözcükleri bulmak olduğu için, bu yinelemeler döküme alınmamıştır.

9-Çoğunlukla sözcükler birden çok anlamı karşıladıklarından yalnızca kullandıkları tümce içindeki halleriyle alınmamışlardır. Öte yandan araştırmada, anlam kaymasına uğramış kimi sözcüklere yüklenen anlamın vurgulanması amacıyla tümce içindeki halleriyle yer verilmiştir.

2.2. Veri Toplama Araçları ve Verilerin Toplanması

Bu çalışmada anılan televizyon kanallarından, anılan tarihler arasında, daha sonra tekrar izleme olanağı sağladığı için toplam 17 saat 47 dakika 34 saniyelik video kaydı yapılmıştır. Daha sonraki aşamada kaydedilen bültenler izlenmiş ve sözcüklerin dökümü alınmıştır. Belirlenen sözcüklerin anlamları başta Türk Dil Kurumu Sözlüğü olmak üzere birçok sözlükten bulunup not edilmiştir.

2.3. Verilerin Değerlendirilmesi

Yukarıda belirtilen yöntemle elde edilen verilen çizelgelerde gösterilmiş, daha sonra da açıklanmıştır. Bu veriler tek yönlü varyans çözümlemesiyle değerlendirilmiş ve sonuca verilmiştir.

BÖLÜM 3

BULGULAR VE YORUM

Çalışmanın alan araştırması kısmında elde edilen veriler bu bölümde değerlendirilip yorumlanmıştır. Bu veriler Türkiye’de yayın yapan tüm Türk televizyon kanalları arasından seçilen, TRT-1, Inter Star, TGRT televizyon kanallarında yayınlanan ana haber bültenlerinde saptanan Batı kökenli sözcüklerin (bkz. Ek:1-2) tek yönlü varyans çözümlemesinden geçirilmesiyle değerlendirilmiştir.

3.1. Türkiye’de YayınYapan Üç Türk Televizyon Kanalının Batı Kökenli Sözcük Kullanımı Açısından Değerlendirilmesi

Türkiye’de Türkçe yayın yapan televizyon kanallarının kullandıkları dilin, Türkçesi ve/veya yaygın kullanımı olduğu halde yeğlenmiş Batı kökenli sözcükleri içerdiği düşünülmektedir. Buna göre yapılan izlemeler sonunda TRT-1, TGRT ve Inter Star televizyon kanallarından aşağıdaki bulgular elde edilmiştir.

**3.1.1. TRT-1 Televizyon Kanalında Yayınlanan Ana Haber
Bültenlerinde Kullanılan Batı Kökenli Sözcüklerin
Sayısal Çözümlemesi**

Çizelge: 3.1.1.

TRT-1

Program Yayın Tarihi	Program Yayın Süresi (sn)	Batı Kökenli Sözcük Sayısı	Yayın Süresi/ Sözcük Sayısı
4 Ekim 1993	3776 sn.	25	151
7 Ekim 1993	1812 sn.	10	181
10 Ekim 1993	2773 sn.	14	198
13 Ekim 1993	2735 sn.	24	113
16 Ekim 1993	2499 sn.	10	250
19 Ekim 1993	2612 sn.	16	163
22 Ekim 1993	3071 sn.	23	133
25 Ekim 1993	3743 sn.	27	139
28 Ekim 1993	2812 sn.	25	112
31 Ekim 1993	2681 sn.	15	179

Çizelge 3.1.1.'de görüldüğü üzere TRT-1 televizyon kanalının kayıt edilen on günlük ana haber bültenlerinden elde edilen bulgular şöyledir:

1- 4 Ekim 1993 günü yayınlanan ana haber bülteninin süresi 3776 sn., bu süre içinde belirlenen Batı kökenli sözcük sayısı 25'dir. Buna göre her 151 saniyede farklı bir sözcük kullanılmıştır.

2- 7 Ekim 1993 günü yayınlanan ana haber bülteninin süresi 1812 sn., bu süre içinde belirlenen Batı kökenli sözcük sayısı 10'dur. Buna göre her 181 saniyede farklı bir sözcük kullanılmıştır.

3- 10 Ekim 1993 günü yayınlanan ana haber bülteninin süresi 2773 sn., bu süre içinde belirlenen Batı kökenli sözcük sayısı 14'dür. Buna göre her 198 saniyede farklı bir sözcük kullanılmıştır.

4- 13 Ekim 1993 günü yayınlanan haber bülteninin süresi 2735 sn., bu süre içinde belirlenen Batı kökenli sözcük sayısı 24'dür. Buna göre her 113 saniyede farklı bir sözcük kullanılmıştır.

5- 16 Ekim 1993 günü yayınlanan ana haber bülteninin süresi 2499 sn., bu süre içinde belirlenen Batı kökenli sözcük sayısı 10'dur. Buna göre her 250 saniyede farklı bir sözcük kullanılmıştır.

6- 19 Ekim 1993 günü yayınlanan ana haber bülteninin süresi 2612 sn., bu süre içinde belirlenen Batı kökenli sözcük sayısı 16'dır. Buna göre her 163 saniyede farklı bir sözcük kullanılmıştır.

7- 22 Ekim 1993 günü yayınlanan ana haber bülteninin süresi 3071 sn., bu süre içinde belirlenen Batı kökenli sözcük sayısı 23'dür. Buna göre her 133 saniyede farklı bir sözcük kullanılmıştır.

8- 25 Ekim 1993 günü yayınlanan ana haber bülteninin süresi 3743 sn., bu süre içinde belirlenen Batı kökenli sözcük sayısı 27'dir. Buna göre her 139 saniyede farklı bir sözcük kullanılmıştır.

9- 28 Ekim 1993 günü yayınlanan ana haber bülteninin süresi 2812 sn., bu süre içinde belirlenen Batı kökenli sözcük sayısı 25'dir. Buna göre her 112 saniyede farklı bir sözcük kullanılmıştır.

10- 31 Ekim 1993 günü yayınlanan ana haber bülteninin süresi 2681 sn., bu süre içinde belirlenen Batı kökenli sözcük sayısı 15'dir. Buna göre her 179 saniyede farklı bir sözcük kullanılmıştır.

Bu bulgulara göre Batı kökenli sözcükler en çok 112 saniyelik aralıkla 28 Ekim 1993 günü, en az da 250 saniyelik aralıkla 16 Ekim 1993 günü kullanılmıştır.

**3.1.2. TGRT Özel Televizyon Kanalında Yayınlanan Ana Haber
Bültenlerinde Kullanılan Batı Kökenli Sözcüklerin
Sayısal Çözümlemesi**

Çizelge: 3.1.2.

TGRT

Program Yayın Tarihi	Program Yayın Süresi (sn)	Batı Kökenli Sözcük Sayısı	Yayın Süresi/ Sözcük Sayısı
5 Ekim 1993	1651 sn.	20	82
8 Ekim 1993	1330 sn.	10	133
11 Ekim 1993	1094 sn.	5	219
14 Ekim 1993	1189 sn.	6	218
17 Ekim 1993	1363 sn.	5	273
20 Ekim 1993	1365 sn.	5	273
23 Ekim 1993	1471 sn.	9	163
26 Ekim 1993	1412 sn.	11	128
29 Ekim 1993	1402 sn.	11	127
1 Kasım 1993	1493 sn.	6	248

Çizelge 3.1.2.'de görüldüğü üzere TGRT isimli özel televizyon kanalının kayıt edilen on günlük ana haber bültenlerinden elde edilen bulgular şöyledir:

1-5 Ekim 1993 günü yayınlanan ana haber bülteninin süresi 1651 sn., bu süre içinde belirlenen Batı kökenli sözcük sayısı 20'dir. Buna göre her 82 saniyede farklı bir sözcük kullanılmıştır.

2-8 Ekim 1993 günü yayınlanan ana haber bülteninin süresi 1330 sn., bu süre içinde belirlenen Batı kökenli sözcük sayısı 10'dur. Buna göre her 133 saniyede farklı bir sözcük kullanılmıştır.

3-11 Ekim 1993 günü yayınlanan ana haber bülteninin süresi 1094 sn., bu süre içinde belirlenen Batı kökenli sözcük sayısı 5'dir. Buna göre her 219 saniyede farklı bir sözcük kullanılmıştır.

4-14 Ekim 1993 günü yayınlanan ana haber bülteninin süresi 1189 sn., bu süre içinde belirlenen Batı kökenli sözcük sayısı 6'dır. Buna göre her 218 saniyede farklı bir sözcük kullanılmıştır.

5-17 Ekim 1993 günü yayınlanan ana haber bülteninin süresi 1363 sn., bu süre içinde belirlenen Batı kökenli sözcük sayısı 5'dir. Buna göre her 273 saniyede farklı bir sözcük kullanılmıştır.

6-20 Ekim 1993 günü yayınlanan ana haber bülteninin süresi 1365 sn., bu süre içinde belirlenen Batı kökenli sözcük sayısı 5'dir. Buna göre her 273 saniyede farklı bir sözcük kullanılmıştır.

7-23 Ekim 1993 günü yayınlanan ana haber bülteninin süresi 1471 sn., bu süre içinde belirlenen Batı kökenli sözcük sayısı 9'dur. Buna göre her 163 saniyede farklı bir sözcük kullanılmıştır.

8-26 Ekim 1993 günü yayınlanan ana haber bülteninin süresi 1412 sn., bu süre içinde belirlenen Batı kökenli sözcük sayısı 11'dir. Buna göre her 128 saniyede farklı bir sözcük kullanılmıştır.

9-29 Ekim 1993 günü yayınlanan ana haber bülteninin süresi 1402 sn., bu süre içinde belirlenen Batı kökenli sözcük sayısı 11'dir. Buna göre her 127 saniyede farklı bir sözcük kullanılmıştır.

10-1 Kasım 1993 günü yayınlanan ana haber bülteninin süresi 1493 sn., bu süre içinde belirlenen Batı kökenli sözcük sayısı 6'dır. Buna göre her 248 saniyede farklı bir sözcük kullanılmıştır.

Bu bulgulara göre Batı kökenli sözcükler en çok 82 saniyelik aralıklarla 5 Ekim 1993 günü, en az da 273 saniyelik aralıklarla 17 ve 20 Ekim 1993 günleri kullanılmıştır.

3.1.3. Inter Star Özel Televizyon Kanalında Yayınlanan Ana Haber Bültenlerinde Kullanılan Batı Kökenli Sözcüklerin Sayısal Çözümlemesi

Çizelge: 3.1.3.
INTER STAR

Program Yayın Tarihi	Program Yayın Süresi (sn)	Batı Kökenli Sözcük Sayısı	Yayın Süresi/ Sözcük Sayısı
6 Ekim 1993	2624 sn.	26	101
9 Ekim 1993	1884 sn.	8	235
12 Ekim 1993	1902 sn.	16	119
15 Ekim 1993	1807 sn.	12	150
18 Ekim 1993	2200 sn.	24	92
21 Ekim 1993	2198 sn.	21	105
24 Ekim 1993	1969 sn.	20	99
27 Ekim 1993	3017 sn.	38	80
30 Ekim 1993	2046 sn.	15	136
2 Kasım 1993	2128 sn.	11	193

Çizelge 3.1.3.'de görüldüğü üzere Inter Star isimli özel televizyon kanalının kayıt edilen on günlük ana haber bültenlerinden elde edilen bulgular şöyledir:

1-6 Ekim 1993 günü yayınlanan ana haber bülteninin süresi 2624 sn., bu süre içinde belirlenen Batı kökenli sözcük sayısı 26'dır. Buna göre her 101 saniyede farklı bir sözcük kullanılmıştır.

2-9 Ekim 1993 günü yayınlanan ana haber bülteninin süresi 1884 sn., bu süre içinde belirlenen Batı kökenli sözcük sayısı 8'dir. Buna göre her 235 saniyede farklı bir sözcük kullanılmıştır.

3-12 Ekim 1993 günü yayınlanan ana haber bülteninin süresi 1902 sn., bu süre içinde belirlenen Batı kökenli sözcük sayısı 16'dır. Buna göre her 119 saniyede farklı bir sözcük kullanılmıştır.

4-15 Ekim 1993 günü yayınlanan ana haber bülteninin süresi 1807 sn., bu süre içinde belirlenen Batı kökenli sözcük sayısı 12'dir. Buna göre her 150 saniyede farklı bir sözcük kullanılmıştır.

5-18 Ekim 1993 günü yayınlanan ana haber bülteninin süresi 2200 sn., bu süre içinde belirlenen Batı kökenli sözcük sayısı 24'dür. Buna göre her 92 saniyede farklı bir sözcük kullanılmıştır.

6-21 Ekim 1993 günü yayınlanan ana haber bülteninin süresi 2198 sn., bu süre içinde belirlenen Batı kökenli sözcük sayısı 21'dir. Buna göre her 105 saniyede farklı bir sözcük kullanılmıştır.

7-24 Ekim 1993 günü yayınlanan ana haber bülteninin süresi 1969 sn., bu süre içinde belirlenen Batı kökenli sözcük sayısı 20'dir. Buna göre her 99 saniyede farklı bir sözcük kullanılmıştır.

8-27 Ekim 1993 günü yayınlanan ana haber bülteninin süresi 3017 sn., bu süre içinde belirlenen Batı kökenli sözcük sayısı 38'dir. Buna göre her 80 saniyede farklı bir sözcük kullanılmıştır.

9-30 Ekim 1993 günü yayınlanan ana haber bülteninin süresi 2046 sn., bu süre içinde belirlenen Batı kökenli sözcük sayısı 15'dir. Buna göre her 136 saniyede farklı bir sözcük kullanılmıştır.

10-2 Kasım 1993 günü yayınlanan ana haber bülteninin süresi 2128 sn., bu süre içinde belirlenen Batı kökenli sözcük sayısı 11'dir. Buna göre her 193 saniyede farklı bir sözcük kullanılmıştır.

Bu bulgular doğrultusunda Batı kökenli sözcükler en çok 80 saniyelik aralıklarla 27 Ekim 1993 günü, en az da 235 saniyelik aralıklarla 9 Ekim 1993 günü kullanılmıştır.

Bu bilgiler doğrultusunda, incelenen televizyon kanallarında Batı kökenli sözcüklerin kullanıldığı ve bu bağlamda Türk dilinde bir melezleşmenin var olduğu ortaya çıkmıştır.

3.2. Batı Kökenli Sözcükleri Kullanma Bağlamında Üç Televizyon Kanalının Tek Yollu Varyans Çözümlemesiyle Değerlendirilmesi

Kaynaklar	Serbestlik Dereceleeri	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F Değeri	F Değeri
Gruplar Arası Değerlendirme	2	15360.8667	7680.4333	2.5933	.0933
Grup İçi Değerlendirme	27	79965.0000	2961.6667	--	--
Ortalama	29	95325	--	--	--

Elde edilen tüm bu bulgular doğrultusunda seçilen televizyon kanallarından kaydedilen ana haber bültenlerinin -aynı televizyon kanalının programları arasında bile- süre ve kullanılan Batı kökenli sözcükler açısından farklılıklar göstermesi nedeniyle her program kendi içinde değerlendirilmiş ve tek yönlü varyans çözümlemesi yapılmıştır. Bu çözümleme sonunda, bir kanalın diğerinden farklı olduğunu göstermek için gerekli olan en az %5'lik sapma elde edilememiştir. Başka bir deyişle, her üç televizyon kanalının Batı kökenli sözcükleri kullanma sıklığı bakımından denk olduğu sonucuna varılmıştır.

Buna göre resmi ideoloji doğrultusunda yayın yapan ve bütün televizyon kanalları içinde erişimi en yüksek televizyon kanalı olan TRT-1'in, Türkiye Radyo ve Televizyon Yasası'na göre temiz, anlaşılır bir Türkçe kullanması gerekirken, dildeki "melezleşmeden" etkilendiği ortaya çıkmıştır.

TRT-1 ve Inter Star'a göre daha tutucu olduğu düşünülen TGRT isimli özel televizyon kanalı da Batı kökenli sözcükleri aynı oranda kullanmaktadır.

Batı kökenli sözcükleri daha çok kullanacağı düşünülen Inter Star isimli özel televizyon kanalı da bir çıkış yapmamış ve diğer televizyon kanallarıyla aynı eğilimde olduğu ortaya çıkmıştır.

Görülen o ki, Türk dilinde Batı dillerinden etkilenme bağlamında bir sorun bulunmaktadır ve bu sorunun izlerine televizyon kanallarında da rastlanmaktadır. Görsel ve işitsel imgeler yardımıyla etkili, gelişen teknolojiyle yaygın bir kitle iletişim aracı olan televizyon, toplumu daha kolay etkileyebilecek bir oyluma sahiptir. Bu nedenle televizyon kanalları her konuda olduğu üzere, kullandıkları dil konusunda da daha duyarlı olmak zorundadırlar.

BÖLÜM 4

ÖZET, SONUÇ ve ÖNERİLER

4.1. Özet

“Televizyon ve Batı Dillerinin Türk Diline Etkileri” adlı çalışma dört ana bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, kültür ve iletişim kavramlarının tanımları yapılmış, ikisi arasındaki ilişki irdelenmiştir. Kültür aktarıcısı olarak dilin üstlendiği görevler incelenip, iletişim ve sosyal/kültürel yapı içindeki önemi vurgulanmıştır. Daha sonra kültürel değişme ve kitle iletişimi üzerinde durulup, iki olgu arasındaki etkileşime, televizyonun kültür değişimindeki rolüne Batı ve dil-televizyon ilişkisine yer verilmiştir.

İkinci bölümde araştırmada kullanılan yöntem ve teknikler hakkında bilgi verilmiştir. Güz 1993 yayın döneminde 4 Ekim-2 Kasım tarihleri arasında TRT-1, Inter Star ve TGRT televizyon kanallarında yayınlanan ana haber bültenleri dönüşümlü olarak video bantlara kaydedilmiştir. Kaydedilen 30 program izlenerek Türkçesi ve/veya yaygın kullanımı olduğu halde yeğlenmiş Batı kökenli sözcüklerin dökümü alınmıştır. Belirlenen sözcüklerin karşılıkları başta Türk Dil Kurumu'nun sözlüğü olmak üzere birçok sözlükten bulunmuş, daha sonra tüm bunlar bir uzman tarafından denetlenmiştir.

Üçüncü bölümde elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Buna göre anılan koşullarda seçilen televizyon kanallarında Batı kökenli sözcüklerin önemli oranda kullanıldığı saptanmış, ancak tek yönlü

varyans çözümlemesi ile elde edilen bulgular sonunda üç televizyon kanalı arasında Batı kökenli sözcük kullanma oranları bağlamında bir sapmaya rastlanmamıştır. Dolayısıyla her üç televizyon kanalının da bu sözcükleri kullanmada denk oldukları ortaya çıkmıştır.

4.2. Sonuç

Çalışmanın amacı doğrultusunda uygulanan yöntem ve tekniklerle şu denenceler sınanmıştır:

1-Türkiye’de Türkçe yayın yapan televizyon kanallarının kullandıkları dil, Türkçesi ve/veya yaygın kullanımı olduğu halde yeğlenen Batı kökenli sözcükleri içermektedir.

2-TRT-1, Türkiye’de resmi ideoloji doğrultusunda yayın yapan, erişimi en yüksek ulusal televizyon kanalıdır ve bağlı olduğu yasadan sorumludur. Bu yüzden, TRT-1 özel televizyon kanallarından daha yalın bir Türkçe kullanır.

3-Inter Star, Türkiye’de yayın yapan ilk ve erişimi en yüksek olan özel Türk televizyon kanalıdır. Batıya yönelik program anlayışı, kullanılan dilde de kendini gösterir.

4-TGRT, Türkiye’de anılan diğer iki televizyon kanalına göre daha tutucu bir bakış açısı içinde olduğu için, dilde de Batı kökenli sözcükler daha az kullanılır.

Çalışmanın alan araştırması bölümünde elde edilen bulguların değerlendirilmesi sonucunda birinci denence doğrulanmış, yani, Türkiye’de Türkçe yayın yapan televizyon kanallarının kullandıkları dilin, Türkçesi ve/veya yaygın kullanımı olduğu halde yeğlenen Batı kökenli sözcükleri içerdiği ortaya çıkmıştır.

Öte yandan, ikinci, üçüncü ve dördüncü denenceler doğrulanmamıştır. Buna göre yalın bir Türkçe kullandığı varsayılan TRT-1, Batıya yönelik program anlayışı olan ve bu nedenle daha çok Batı kökenli sözcük kullanması beklenen Inter Star ve tutucu bir program anlayışı olduğu varsayılan, bu nedenle kullanılan dilde Batı kökenli sözcüklere daha az yer vereceği düşünülen TGRT isimli televizyon kanallarının bu anlamda, birbirlerinden farklı bir eğilim içinde olmadıkları ortaya çıkmıştır.

4.3. Öneriler

Araştırmanın amacı doğrultusunda toplanan verilerle ulaşılan sonuçlara dayalı olarak geliştirilen öneriler şöylece sıralanabilir:

“Televizyon ve Batı Dillerinin Türk Diline Etkileri” konulu çalışmanın Türk dilinin Batı dillerinden etkilenmesinin bir sorun olarak nitelendirilmesine yardımcı olacak ve televizyon kanallarının kullandıkları dil konusunda dikkatleri çekecek nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Bu konuda daha çok televizyon kanalıyla, daha uzun bir zaman diliminde ve değişik televizyon program türüyle (yabancı film ve diziler, yarışma ve eğlence programları gibi) kapsamlı bir ölçümlemenin yapılması daha verimli bir sonuç verecektir.

Ayrıca, televizyon kanalları değişik sosyal/kültürel yapıdaki çok geniş kitlelere ulaştıkları için daha büyük sorumluluk taşımaktadırlar. Bu nedenle kullandıkları dil konusunda daha duyarlı olmaları gerekmektedir.

KAYNAKÇA

AKSAN, Doğan. **Her Yönuyle Dil-Ana Çizgileriyle Dilbilim**, III. Cilt, Türk Dil Kurumu Yayınları: 439/3, Ankara: 1982.

AKSAN, Doğan. **Dil, Anlam, Sözcük (Anlambilim ve Sözcükbilim Konuları)**, Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 397, Eskişehir: 1991.

ALEMDAR, Korkmaz-KAYA, Raşit. **Kitle İletişiminde Temel Yaklaşımlar**, Savaş Yayınları, Ankara: 1983.

ALKAN, Türker. **Siyasal Bilinç ve Toplumsal Değişim**, Gündoğan Basım Yayın Dağıtım, Ankara: 1989.

ANDERSCH, Elizabeth G.-STAATS, Lorin C.- BOSTROM, Robert N., **Communication In Everyday Use**, Rinehart Press, San Francisco: 1969.

APPELBAUM, Richard P. **Toplumsal Değişim Kuramları**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara: 1984.

ARGYLE, Michael-TROWER, Peter. **Person to Person (Ways of Communicating)**, Harper and Row Publishers, London: 1979.

BARAZ, Turhan. "Dilleri Var Bizim Dile Benzemez", **Kurgu (Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Dergisi)**. Sayı:11, Anadolu Üniversitesi Yayınları, No: 689, Eskişehir: 1992, s.77-110.

CAREY, James W. **Communication As Culture (Essays on Media and Society)**, Unwin Hyman Ltd., London: 1989.

CASSIRER, Ernst. **İnsan Üstüne Bir Deneme**, Remzi Kitabevi, İstanbul: 1980.

CORTEEN, Raymond S.-WILLIAMS, Tannis MacBeth. "Television and Reading Skills", **The Impact of Television**. Edited by: Tannis Macbeth WILLIAMS, Academic Press Inc., London: 1986, s.39-85.

Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt 10, İletişim Yayınları, İstanbul 1983.

DeFLEUR, Melvin-DENNIS, Everette E. **Understanding Mass Communication**. Houghton Mifflin Co. Boston: 1985.

DeFLEUR, Melvin L.-BALL-ROKEACH, Sandra. **Theories of Mass Communication**, Longman Inc., New York: 1989.

ERDOĞAN, İrfan-ALEMDAR, Korkmaz. **İletişim ve Toplum**, Bilgi Yayınevi, Ankara: 1990.

ERKMAN, Fatma. **Göstergebilime Giriş**, Alan Yayıncılık, İstanbul: 1987.

FAST, Julius. **Body Language**, Pan Books, London: 1981.

GÖKBERK, Macit. **Değişen Dünya Değişen Dil**, Çağdaş Yayınları, İstanbul: 1980.

GÖKŞEN, Enver Naci. "Dilde Devrim mi, Evrim mi?" **Dil Yazıları II**, Türk Dil Kurumu Yayınları No: 395, Ankara: 1974, s.190-195.

GÜNGÖR, Erol. **Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik**, Töre Devlet Yayınevi, Ankara: 1980.

GÜVENÇ, Bozkurt. **Sosyal ve Kültürel Değişme**, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara: 1976.

GÜVENÇ, Bozkurt. **İnsan ve Kültür**, Remzi Kitabevi, İstanbul: 1991.

GÜVENÇ, Bozkurt. **Türk Kimliği (Kültür Tarihinin Kaynakları)**, Kültür Bakanlığı Yayınları: 1549, Ankara: 1993.

KILIÇ, Levend. "Özel TV, Güzel TV", **Cumhuriyet Gazetesi**, 7.8.1992, s.2.

KING, Stephen W. **Communication and Social Influence**, Addison-Wesley Publishing Company, Philippines: 1975.

KNAPP, Mark L. **Nonverbal Communication In Human Interaction**, Holt, Rinehart and Winston Inc., New York: 1972.

KONGAR, Emre. **Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği**, Bilgi Yayınevi, İstanbul: 1979.

KUNCZIK, Michael. **Communication and Social Change**, Friedrich-Ebert-Stiftung Co. Brunswick: 1985.

KUYAŞ, Nilüfer, "Dilde Güzellik Yasayla Olur mu?", **Sabah Gazetesi**, 6.3.1994, s.18.

LEVEND, Agâh Sırrı. **Dil Üstüne**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara: 1973.

MAC BRIDE, Sean ve diğerleri. **Birçok Ses - Tek Bir Dünya (İletişim ve Toplum-Bugün ve Yarın)**, Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Ankara: 1993.

MCQUAIL, Denis. **Communication**, Longman Group Limited, Norfolk: 1975.

MCQUAIL, Denis. **Mass Communication (An Introduction)**, Sage Publications, London: 1989.

MOLES, Abraham A. **Kültürün Toplumsal Dinamiği**, (Çeviren: Nuri BİLGİN) Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 21, İzmir: 1983.

MOWLANA, Hamid. "Uluslararası Kitle İletişiminde Bilgi Akışı", **Kitle İletişim Araçları ve Şiddet**, Hürriyet Vakfı Eğitim Yayınları No: 8, İstanbul: 1985, s.30-31.

OSKAY, Ünsal. **Toplumsal Gelişmede Radyo ve Televizyon**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 410, Ankara: 1978.

OSKAY, Ünsal. **XIX.Yüzyıldan Günümüze Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri (Kuramsal Bir Yaklaşım)**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları: 495, Ankara: 1982.

OSKAY, Ünsal. **İletişimin ABC'si**, Simavi Yayınları, İstanbul: 1992.

OZANKAYA, Özer. **Toplumbilim Terimleri Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara: 1980.

OZANKAYA, Özer. "Toplumsal Gelişme Açısından Yığın İletişim Araçlarında Şiddet Olayları", **Kitle İletişim Araçları ve Şiddet**, Hürriyet Vakfı Eğitim Yayınları No: 8, İstanbul: 1985, s.50-55.

ÖZDEMİR, Emin. **Dil Devrimimiz**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara: 1980.

PEASE, Allan. **Body Language**, Sheldon Press, London: 1990.

Sabah Gazetesi, 27.2.1994, s.25.

SCHILLER, Herbert. "Kitle İletişiminde Yeni Teknolojilerin Gelişmesi ve Toplumun Şiddete Karşı Korunması", **Kitle İletişim Araçları ve Şiddet**, Hürriyet Vakfı Eğitim Yayınları No: 8, İstanbul: 1985, s.79-82.

ŞENYAPILI, Önder-AZİZ, Aysel-GÜREL, İnci. **TV'nin Türk Toplumuna Etkileri**, Milliyet Yayınları, İstanbul: 1977.

ŞENYAPILI, Önder. **Toplum ve İletişim**, Turan Kitabevi, Ankara: 1981.

Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu Kanunu, 1989.

TV Kanalları Yayın Alanı Kapsamı ve İzleme Sıklığı Araştırması (Türkiye Geneli), ETAM A.Ş. Medya Araştırmaları Birimi, Eskişehir: Ocak 1993.

UYGUR, Nermi. **Kültür Kuramı**, Remzi Kitabevi, İstanbul: 1984.

ÜLGEN, Gülten-FİDAN, Emel. **Çocuk Gelişimi**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara: 1984.

VELİDEDEOĞLU, Hıfzı Veldet. "Devlet Dili", **Dil Yazıları II**, Türk Dil Kurumu Yayınları No: 395, Ankara: 1974, s.123-127.

WATTS, Noel. **Language and Communication (An Introduction)**, Dunmore Press, New Zealand: 1989.

WELLS, Calvin. **Sosyal Antropoloji Açısından İnsan ve Dünyası**, Remzi Kitabevi, İstanbul: 1972.

WOBER, J. Mallory. **The Use and Abuse of Television**, Lawrence Erlbaum Associates Publishers, New Jersey: 1988.

YÜKSEL, Ahmet Halûk. **Atatürkçü Düşünce Sisteminde Kültürel İletişimin Modele Dayalı Boyutları**, Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 267, Eskişehir: 1987.

YÜKSEL, Ahmet Halûk. **İletişim Biliminin Temelleri**, Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 279, Eskişehir: 1988.

ZILLIOĞLU, Merih. **Sinematografik Bilim-Kurgu Yayınlarının Çocukların Dünya Görüşünün Oluşumu Üzerindeki Etkileri**, Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 159, Eskişehir: 1986.

ZILLIOĞLU, Merih. **İletişim Nedir?** Cem Yayınevi, İstanbul: 1993.

EK-1

**Seçilmiş Televizyon Kanallarında Belirlenen Günlerde
Kullanılmış Olan Batı Kökenli Sözcükler**

TRT-1 (4 EKİM 1993)

Performans / Operasyon / Protokol / Prim / Formasyon / Komisyon /
Potansiyel / Konsey / Proje / Libere / Standart / Endeksli / Subvansiyon /
Perspektif / Globalleşme / Entegrasyon / Kongre / Federal / Panik / Lider /
Jinekoloji / Hiper / Sektör / Aktif / Komite.

TGRT (5 EKİM 1993)

Statüko / Fanatik / Düalizm / Sponsor / Firma / Kontenjan / Kongre /
Sürpriz / Ambargo / Problem / Rejim / Otorite / Skandal / Sembolik /
Propaganda / Klas hareket / Prim / Pres / Sistem / Kontur atak.

INTER STAR (6 EKİM 1993)

Reform / Siluet / Otorite / Favori / Dezavantaj / Sürpriz / Kriz /
Megastar / Kontrol / Amatör / Parlamento / Mesaj / Protesto / Popülarite /
Sempatizan / Skandal / Antetli kağıt / Koalisyon / Medya / Militer güç /
Profesyonel / Potansiyel / Ürün skalası / Şov / Endeksli / Seans.

TRT-1 (7 EKİM 1993)

Global / Alternatif / Aktif / Trend / Provokasyon / Protokol /
Federasyon / Antrenman / Poligon / Rövanş.

TGRT (8 EKİM 1993)

Diktatör / Parlamento / Rekor / Prim / Statü / Süper / Finans /
Mekanizma / Aysberg / İmaj.

INTER STAR (9 EKİM 1993)

Provokasyon / Operasyon / Start vermek / Potansiyel / Endeksli /
Seans / Konfederasyon / Vizyonu olan politikacı.

TRT-1 (10 EKİM 1993)

Komite / Operasyon / Konfederasyon / Alarm / Diyalog / Mekanizma /
Platform / Aktif / Paralel / Militan / Radikal / Subvansiyon / Veto /
Sabotaj.

TGRT (11 EKİM 1993)

Doktrin / Alarm / Defans / Operasyon / Koalisyon.

INTER STAR (12 EKİM 1993)

Operasyon / Otoriter / Medya(lar) / Versiyon / Diyalog / Dinamizm /
Komisyon / Transfer / Süper / Jenerasyon / Jenerik / Şov / Standart /
Pozitif / Seans / Skandal.

TRT-1 (13 EKİM 1993)

Tekstil / Konfeksiyon / Kargo / Kontenjan / Deklarasyon / Sektör /
Komisyon / Asamble / Lokal / Subvansiyon / Konsey / Standart / Sistem /
Koalisyon / Etnik / Prim / Modernize / Proje / Formalite / Repertuar /
Dinamik / Platform / Plan / Federasyon.

TGRT (14 EKİM 1993)

Koalisyon / Operasyon / Reform / Üniter / Finanse etmek / Moral
dopingi.

INTER STAR (15 EKİM 1993)

Protokol / Propaganda / IMF (Ay-Em-Ef) / Lider / Randevu /
Jenerasyon / Dinamizm / Pasif / Karizmatik / Reform / Rekor / Protesto.

TRT-1 (16 EKİM 1993)

Finansman / Koalisyon / Mekanizma / Protesto / Radikal / Proje / Statü / Konfederasyon / Konsolide / Sektör.

TGRT (17 EKİM 1993)

Proje / Operasyon / Prim / Protesto / Koalisyon.

INTER STAR (18 EKİM 1993)

Skandal / Medya / Statü / Komisyon / Koalisyon / Operasyon / Avantaj / Süper / Diyalog / Miting / Rezerv / Randevu / Kriz / Platform / Proje / Pasaport / Seans / Endeks / Klinik / Transfer / Antrenman / Prim / Kongre / Firma.

TRT-1 (19 EKİM 1993)

Protokol / Konferans / Kriz / Komite / Parlamento / Finans / Üniter / Kategorig / Rezerv / Baz / Makro / Protesto / Şok / Mekanize / Standart / Federasyon.

TGRT (20 EKİM 1993)

Operasyon / Kongre / Prosedür / Antrenman / Menajer.

INTER STAR (21 EKİM 1993)

Skandal / Komisyon / Operasyon / Motif / Telekomünikasyon /
Mentalite / Kriz / Ültimatom / Reform / Sistematik / Orient Ekspres /
Atmosfer / Siluet / Sezon / Menajer / Endeksli / Seans / Deklarasyon /
Konsey / Formül / Analiz.

TRT-1 (22 EKİM 1993)

Parlamento / Kriz / Potansiyel / Konsey / Komite / Kontrol / Aktivite /
Reform / Formasyon / Statü / Prim / Standart / Etnik / Koordinatör /
Makro / Proje / Atmosfer / Operasyon / Entegre olmak / Kongre /
Parlamento / Flaşı yeniden okumak / Kapasite.

TGRT (23 EKİM 1993)

Ambargo / Operasyon / Kampanya / Standart / Medya / Federasyon /
Prosedür / Kriz / Kulüp.

Poligon/ Parantez / Kampanya / Aktif / Barış paktı / Kompleks / Parlamento / Şok / Stad / Final.

TRT-1 (28 EKİM 1993)

Federasyon / Enstitü / Üniter / Kompleks / Rafinaj / Platform / Parlamento / Operasyon / Etnik / Ajans / Personel / Anti demokrat / Profesyonel / Kulüp / Standart / Telekomünikasyon / Konsensus / Endeksli / Frekans / Protesto / Radikal / Rövanş / Avanta / Pozisyon / Skor.

TGRT (29 EKİM 1993)

Diktatörlük / Statü / Kriz / Proje / Şov / Hegemonya / Parlamento / Diyalog / Alternatif / Transfer / Antrenman.

INTER STAR (30 EKİM 1993)

Legal / Kritik / Kriz / Komite / Ajans / Operasyon / Skandal / Spekülasyon / Telekomünikasyon / Alternatif / Protesto / Kongre / Endeksli / Seans / Skor.

TRT-1 (31 EKİM 1993)

Komisyon / Konsey / Sistematiik / Rejim / Terminal / Potansiyel /

Kontrol / Reform / Rezerv / Personel / Protesto / Avantaj / Endeks / Rövans
/ Antrenman.

TGRT (1 KASIM 1993)

Pediatri / Deklarasyon / Operasyon / Pozisyon / Defans / Skor.

INTER STAR (2 KASIM 1993)

Kongre / Randıman / Finans / Proje / Skandal / Parlamento / Mesaj /
Medya / Endeksli / Seans / Federasyon.

EK-2

**Seçilmiş Televizyon Kanallarında Kullanılmış Olan
Batı Kökenli Sözcüklerin Türkçe ve Yaygın Kullanımları**

Abluka	: Kuşatma
Ajans	: Haber kurumu
Aktif	: Etkin
Aktive etmek	: Etkinleştirmek
Aktivite	: Etkinlik
Alarm	: Uyarı
Alternatif	: Seçenek
Amatör	: Özenen/Hevesli/Deneyimsiz
Ambargo	: Engel/Engelleyim
Analiz	: Çözümleme/Ayrıştırma
Anti demokratik	: Demokrasi karşıtı
Antetli kağıt	: Başlıklı kağıt
Antrenman	: Alıştırma/İdman
Asamble	: Toplantı
Asimilasyon	: Özümseme/Benzeşme
Atheist	: Tanrıtanımaz
Atmosfer	: Ortam/Hava tabakası
Avantaj	: Üstünlük/Yarar
Ay-Em-EF (IMF)	: İ-Me-Fe
Aysberg	: Buzdağı
Barış paktı	: Barış antlaşması
Baz	: Ölçü/Temel

Blok	: Topluluk/Bağlantı/Engel
Defans	: Savunma
Deklarasyon	: Açıklama/Bildiri
Dezavantaj	: Çıkar yitimi/Yarar kaybı
Diktatör	: Buyurgan
Dinamik	: Canlı/Devingen
Dinamizm	: Canlılık/Devingenlik
Diyalog	: İkili görüşme
Doktrin	: Öğreti
Düalizm	: İkicilik
Ef-Em	: Fe-Me
Ekipman	: Araç gereç
Endeksli	: Bağlı
Enstitü	: Kurum
Entegrasyon	: Bütünleştirme/Bütünleşme/Birleşme
Entegre olmak	: Bütünleşmek
Etnik	: Azınlık/Budunsal/Kavim
Fanatik	: Bağnaz
Favori	: Gözde
Federal	: Birlik/Birleşmiş
Federasyon	: Birlik
Final	: Sonlama/Son
Finans	: Mali/Parasal
Finanse etmek	: Parasal (mali) destek vermek
Firma	: İşletme
Flaşı yeniden okumak	: Haberi yeniden okumak
Formalite	: Gerekli işlem/Usul
Formasyon	: Oluşum/Yetişim/Eğitim

Formüle etmek	: Biçimlendirmek
Frekans	: Sıklık
Global	: Küresel
Globalleşme	: Küreselleşme
Hegemonya	: Egemenlik
Hiper	: Yüksek/Aşırı
İl barajı	: İl sınırı/İl engeli
İmaj	: İmge/Görünüm/İzlenim/Eğretileme
Jenerasyon	: Kuşak/Soy
Jenerik	: Tanıtım yazısı
Jinekoloji	: Kadın hastalıkları
Kampanya	: Çalışma dönemi/Çalışım/ Alım satım dönemi
Kamuflaj	: Gizleme/Örtme
Kapasite	: Yetenek/Oylum
Kargo	: Yük
Karizmatik	: Büyüleyici/Çekici/Etkileyici
Karnaval	: Şölen
Kategorig	: Sınıflandırıcı/Ayrımlayıcı
Klas hareket	: Şık hareket/Hoş hareket/İyi hareket vb.
Klas oyuncu	: İyi oyuncu
Klinik	: Bakımevi/Hastalık belirtisi
Koalisyon	: Ortak yönetim
Koleksiyon	: Derlem/Derleme
Komisyon	: Yan kurul
Komite	: Kurul
Kompleks	: Karmaşık/Karmaşa/Toplanca/Tesis
Konfederasyon	: Birleşmiş/Bağlaşık

Konfeksiyon	: Hazır giyim
Konferans	: Konuşma
Kongre	: Kurultay
Konsensus	: Uzlaşma
Konsej	: Kurul
Konsolide	: Süre, vade uzatımı
Kontenjan	: Sayı/Ölçü
Kontrol	: Denetim/Denetleme
Kontur atak	: Karşı atak/Karşı saldırı
Konvoy	: Katar
Koordinatör	: Düzenleyici
Koordine etmek	: Düzenlemek/Eşgüdümlemek
Kritik	: Eleştiri/Eleştirmen/Tehlikeli durum
Kriz	: Bunalım/Buhran/Sıkıntı
Kulüp	: Dernek
Legal	: Yasal
Libere	: Özgür/Erkin
Lider	: Önder
Lisans	: İzin belgesi/Yüksek öğrenim
Lokal	: Yerel/Bölgesel/Yöresel
Makro	: Büyük
Materyalist	: Özdekçi/Maddecilik/Nesnecilik
Medya(lar)	: Kitle iletişim araç(lar)ları
Megastar	: Büyük yıldız
Mekanize	: Araç donanımlı
Mekanizma	: Düzenek
Menajer	: Yönlemci/Çalıştırıcı/Yönetici
Mentalite	: Düşünüş/Anlayış

Mesaj	: İleti/Bildiri/Haber
Militan	: Vuruşkan
Militer güç	: Askeri güç
Miting	: Açık hava toplantısı
Modernize	: Çağdaşlaşmış
Moral dopingi	: İlgüç katımı
Motif	: Desen/Örnek/Örge
Objektif	: Nesnel/Mercek
Operasyon	: İşlem/Eylemce/Harekat
Organizasyon	: Düzenleme
Orient Ekspres	: Doğu Ekspresi
Otorite	: Yetke
Otoriter	: Yetkeci
Özel tim	: Özel takım/Özel birlik
Panik	: Korku/Ürkü/Telaş
Paralel	: Koşut
Parantez	: Ayraç
Parlamento	: Meclis/Kamutay
Pasaport	: Geçiş belgesi
Pasif	: Eylemsiz/Etkisiz/Edilgin
Pediatrici	: Çocuk hastalıkları uzmanlığı
Performans	: Başarım/Verim
Personel	: Görevliler
Perspektif	: Görünge/Görünüm
Plan	: Tasarı
Platform	: Temel düşünceler/Düzlük/Düzlem
Poligon	: Atış yeri
Popülerite	: Yayılğan/Sevilgen

Potansiyel	: Gizilgüç
Pozisyon	: Konum/Durum
Pozitif	: Olumlu
Prensip	: İlke
Pres	: Baskı/Sıkıştırıcı
Prezentasyon	: Sunum/Tanıtmak/Tanıtım
Prim	: Ek ödenek
Problem	: Sorun
Profesyonel	: Uğraşman/Deneyimli
Proje	: Tasarı
Propaganda	: Yaymaca
Prosedür	: Yol/Yöntem
Protesto	: Karşı çıkma
Protokol	: Sözleşme tutanağı
Provokasyon	: Kışkırtma
Radikal	: Köklü/Köktenci
Rafinaj	: Arıtma
Randevu	: Buluşma
Randıman	: Verim
Rapor	: Yazanak
Referandum	: Halkoylaması
Reform	: Düzeltim/İyileştirme
Rejim	: Düzen/Yönetim biçimi
Rekor	: Erişim/Üstün derece
Repertuar	: Dağarcık
Rezerv	: Birikim/Yatak
Rota	: Yol/Yön
Rövanş	: Denklik
Sabotaj	: Baltalama/Kundaklama

Sansürcü	: Sıkıdenetimci
Seans	: Oturum/Kez/Süre
Sektör	: Kesim/Bölüm
Sembolik	: Simgesel/Göstermelik
Sempatizan	: Duygudaş/-a yakınlık duyan
Senaryo	: Sinema, televizyon ya da tiyatro metni
Sezon	: Sürem/Dönem/Mevsim
Siluet	: Karaltı
Sistem	: Dizge/Yol/Yöntem
Sistematik	: Dizgesel
Skandal	: Utanca/Rezalet
Skor	: Sayı
Spekülasyon	: Kurgu/Vurgun
Sponsor firma	: Destekleyici işletme
Stad	: Spor alanı
Standart	: Ölçünlü/Tektip/Bir örnek
Start vermek	: Başlatmak
Statü	: Yasal durum/Tüzük
Statüko	: Sürerdurum
Subvansiyon	: Para yardımı
Süper	: Üstün
Sürpriz	: Şaşırtıcı/Beklenmedik
Şok edici	: Şaşırtıcı
Şov	: Gösterim/Gösteri
Tekstil	: Dokuma/Dokumacılık
Telekomünikasyon	: Uziletişim
Terminal	: Durak
Transfer	: Aktarım

Trend	: Eğilim
Ültimeatom	: Son uyarı
Üniter	: Birleşik
Ürün skalası	: Ürün çeşitleri
Versiyon	: Çeşit/Biçim/Yorum
Veto	: Olmaz/Geri çevirme
Vizyonu olan politikacı	: Öngörülü/Ufku geniş politikacı